

บทที่ ๕

เบื้องหลังการสิ้นอำนาจ

ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ นับเป็นความสำเร็จอย่างงดงามของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ หรือ ขบวนการเสรีไทย ซึ่งได้เตรียมการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. ในสภาผู้แทนราษฎรมาเป็น เวลานาน และทั้ง ๆ ที่ฝ่ายนายปรีดีฯ มิได้มีความมั่นใจแต่อย่างใดว่าหากว่า พระราชบัญญัติโอนุมัติพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับของรัฐบาลได้แล้ว จอมพล ป.ฯ ก็ จะ ยื่นใบลาออกอย่างแน่นอน การร่วมมือกันเปิดอภิปรายโจมตีร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว เป็นเพียงแผนการขั้นแรกที่จะลองหยั่งเสียงในสภาดูว่า ฝ่ายตนมีผู้สนับสนุนอยู่มากน้อย เพียงใด และหากจอมพล ป.ฯ ไม่ยอมลาออกหลังจากแพ้คดีในสภาแล้ว จึงจะเปิด อภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลตามแผนการขั้นเด็ดขาดต่อไป แต่การณ์กลับปรากฏว่า จอมพล ป.ฯ ยอมลาออกตามความเห็นของรัฐมนตรีส่วนใหญ่ โดยเฉพาะตามที่พล ต.อ. หลวงอดุล เคชจรัส ผู้ซึ่งหันมาร่วมงานขบวนการเสรีไทยกับนายปรีดีฯ ได้แนะนำว่า "ให้แถลงทำเป็นลาออก เพราะคงไม่มีใครกล้าที่จะยอมให้ออกจริง ค่ายเหคุที่จอมพล ป.ฯ ยังมีอำนาจและอิทธิพลเป็นอันมาก" ๑ จอมพล ป.ฯ ซึ่งเห็นด้วยกับแนวความคิดดังกล่าว จึงตัดสินใจเลือกเอาการลาออกแทนที่จะยุบสภา ซึ่งเป็นการแสดงว่าตนมีมารยาททาง การเมืองและนิยมในกระบวนการรัฐธรรมนูญ

๑ ท. ประทีปะเสน "จอมพล ป. ขุนศึกผู้ไร้อำนาจ" อ่างแฉวหนา ๑๑๘-๑๑๙

ผลของการแสดงว่าคนเป็นนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริงของจอมพล ป.ฯ
 ครั้งนี้เองกลับทำให้จอมพล ป.ฯ ต้องสิ้นอำนาจทั้งทางการเมืองและการทหาร ซึ่งนับเป็น
 ความพ่ายแพ้ครั้งแรกในชีวิตทางการเมืองของจอมพล ป.ฯ การยื่นใบลาออกด้วยความหวัง
 ว่าจะมีโอกาสเข้าดำรงตำแหน่งอื่นนั้นมิได้เป็นไปตามที่จอมพล ป.ฯ คาดการณ์ไว้ จนในที่สุด
 จึงต้องสูญเสียตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นอกจากนั้นจอมพล ป.ฯ ยังต้องสูญเสียตำแหน่งผู้บัญชา
 การทหารสูงสุดอีกด้วย เมื่อรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ประกาศยกเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการ
 ทหารสูงสุดซึ่งเท่ากับเป็นการปลดจอมพล ป.ฯ ออกจากตำแหน่งโดยปริยาย การลาออก
 ของจอมพล ป.ฯ จึงเป็นการดำเนิน ใกล้เคียงทางการเมืองที่พลาดพลั้งเสียที่ต่อฝ่ายนายปรีดีฯ
 และก่อให้เกิดผลต่อเนื่อง จนถึงกับต้องสูญเสียตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดไปด้วย ทั้งนี้
 โดยที่จอมพล ป.ฯ เองก็มีใค้คาดหมายมาก่อนว่าการยื่นใบลาออกดังกล่าวจะก่อให้เกิดผล
 ร้ายแรงถึงกับตนเองต้องสูญเสียอำนาจทั้งการเมืองและการทหาร เป็นครั้งแรก

ในบทที่แล้ว ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าเหตุผลที่จอมพล ป.ฯ อ้างไว้ในคำกราบถวาย
 บังคมลาออกจากตำแหน่งมีความสมเหตุสมผลตามที่ความหลักการรัฐธรรมนูญ และมี
 ความเหมาะสมอย่างเป็นทางการทั้งที่จอมพล ป.ฯ อ้างว่าเป็นการลาออกตามวิถีทาง
 รัฐธรรมนูญ กรณีนี้หากจะพิจารณาเฉพาะเหตุผลตามที่จอมพล ป.ฯ อ้างไว้ในใบลาออก
 เพียงแง่เดียวแล้ว ก็จะทำให้เข้าใจผิดไปได้ว่า จอมพล ป.ฯ มีความตั้งใจจริงที่จะลาออก
 เพื่อให้เป็นไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วเหตุผลที่แท้จริงของการลา
 ออกของจอมพล ป.ฯ นั้นมิได้เป็นไปตามที่อ้างไว้ในคำกราบถวายบังคมลาออก และนี่เป็น
 ประเด็นสำคัญที่สุดของการศึกษาค้นคว้า เรื่องการลาออกของจอมพล ป.ฯ ซึ่งจะไ้ทำความ
 กระจ่างหรือพิสูจน์ให้เห็นโดยละเอียดต่อไป

ในการพิสูจน์ยืนยันเหตุผลแท้จริงซึ่งทำให้จอมพล ป.ฯ ตัดสินใจลาออกครั้งนี้ จำเป็นที่จะต้องพิจารณาในแง่มุมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกำหนดแนวทางในการพิสูจน์สมมุติฐานได้ว่า จำเป็นจะต้องศึกษาวิเคราะห์ในกรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ๑) สภาพการณ์ทางการเมืองในระยะปลายปี ๒๔๘๖ ถึงกลางปี ๒๔๘๗ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพความตึงเครียดระหว่างกองทัพญี่ปุ่นในไทย กับฝ่ายไทย ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทย
- ๒) อำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของจอมพล ป.ฯ ซึ่งทำให้จอมพล ป.ฯ มีความเชื่อมั่นว่าตนยังมีอยู่พอสมควร เป็นการเพียงพอที่จะทำให้ตนมีโอกาสกลับเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง
- ๓) พฤติกรรมทางการเมืองของฝ่ายนายปรีดีฯ ที่พยายามดำเนินการให้จอมพล ป.ฯ ต้องออกจากตำแหน่งจริง ๆ ภายหลังจากการยื่นใบลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว
- ๔) พฤติกรรมทางการเมืองของจอมพล ป.ฯ ภายหลังจากที่ได้ยื่นใบลาออกแล้ว (ระหว่าง ๒๔ - ๓๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗) ซึ่งจะเป็นการพิสูจน์ว่าจอมพล ป.ฯ นั้นไม่มีความต้องการที่จะออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง ๆ
- ๕) การแทรกแซงของกองทัพญี่ปุ่นในไทย ซึ่งทำให้เกิดผลึกคิดชาตกองการลาออกของจอมพล ป.ฯ กล่าวคือทำให้จอมพล ป.ฯ ต้องยอมออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในที่สุดก็ถูกปลดออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดด้วย

๕.๑ สภาพความตึงเครียดทางการเมืองก่อนการลาออกของจอมพล ป.ฯ

ก่อนการลาออกของจอมพล ป. พิบูลสงครามเมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ นั้น สภาพการณ์ทางการเมืองไทยตกอยู่ในภาวะตึงเครียด เนื่องจากสาเหตุที่กองทัพญี่ปุ่น

ในประเทศไทยได้ล้มทราบอย่างแน่ชัดว่า จอมพล. พิบูลสงครามได้เปลี่ยนแปลงท่าที
หันมาดำเนินการต่อต้านตนอยู่อย่างลับ ๆ ^๒ ฝ่ายญี่ปุ่นนั้นมีความระแวงจอมพลปา อยู่ตลอด
เวลาถึงแม้ว่าจอมพลปา จะให้ความร่วมมือควยก็ทั้งกิจการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร
ควยเหตุนี้เมื่อจอมพลปา เร่งดำเนินการตามแผนการสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ในปลายปี
๒๔๘๖ รัฐบาลญี่ปุ่นจึงส่งนายทหารชั้นผู้ใหญ่จากโตเกียวไปตรวจดูการก่อสร้างที่เพชรบูรณ์ ^๓
นอกจากนั้นกองทัพญี่ปุ่นก็ไต่ทราบข่าวเกี่ยวกับการที่จอมพลปา ส่งผู้แทนไปลอบทำการติดต่อกับ
รัฐบาลจีนที่มุ่งถึงในต้นปี ๒๔๘๖ อีกควย ^๔ เมื่อจอมพลปา ทราบว่าญี่ปุ่นมีความระแวงถึง
กล่าว จอมพลปา จึงชักชวนญี่ปุ่นให้ไปร่วมสาบานต่อหน้าพระพุทธรูปตามธรรมเนียมการ
แกวมรทกว่าจะซื่อสัตย์ต่อกันตลอดไป ฝ่ายญี่ปุ่นก็ยอมไปทำพิธีร่วมสาบานดังกล่าว แต่ก็มีได้
สิ้นความระแวงในตัวจอมพลปา แต่อย่างไร และกลับมีความระแวงมากขึ้นว่าเหตุใดจอมพลปา
จึงต้องชวนไปทำพิธีสาบานว่าจะซื่อสัตย์ต่อกันตลอดไป

ความระแวงที่ฝ่ายญี่ปุ่นมีต่อจอมพลปา นั้น ทำให้เกิดความคิดที่ต้องการจะ
เปลี่ยนรัฐบาลไทยเสียใหม่ ประกอบกับในเวลานั้นประชาชนโดยทั่วไปแสดงความไม่พอใจ
ในรัฐบาลจอมพลปา มากขึ้น ในกรณีนี้บังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบาย วัฒนธรรม
และลัทธิเชื่อนูน่า ตลอดจนการเกณฑ์แรงงานราษฎรไปสร้างถนนและทำการก่อสร้างที่
เพชรบูรณ์ ฝ่ายญี่ปุ่นตระหนักดีในความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อจอมพลปา ดังกล่าว
เป็นอย่างดี จึงได้คิดหาบุคคลที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งคณะรัฐบาลไทยขึ้นใหม่ ในการนี้

^๒ ไทยน้อย "ประชาธิปไตย ๔๒ ปี" เล่ม ๒ อ่างแล้ว หน้า ๓๘๒

^๓ จอมพล. พิบูลสงคราม "จดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เมื่อเดือนกันยายน
๒๔๘๘" ในหนังสือ "จอมพล ป. ชุนศึกผู้ไร้แผ่นดิน" อ่างแล้ว หน้า ๑๗๕

^๔ ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ในหนังสือ
"เมืองแรกประชาธิปไตย" อ่างแล้ว หน้า ๗๐

พล.ท.อ. หลวงอดุล เกษจรัส ไคแจงให้นายปรีดีฯ ทราบว่า "ฝ่ายญี่ปุ่นมีพฤติการณ์บางอย่างซึ่ง เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าญี่ปุ่นก็จะต้องเปลี่ยนตัวจอมพลฯ^๕ นอกจากความคิดที่จะเปลี่ยนรัฐบาลไทยให้อยู่ภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่นหรือสนับสนุนญี่ปุ่นดังกล่าวแล้ว กองทัพญี่ปุ่นในไทยภายใต้การบังคับบัญชาของนายพลนาทามูระ ก็เตรียมการที่จะเข้าปลดอาวุธกองทัพไทยทั่วประเทศ^๖ ต่อมาเมื่อจอมพลฯ ได้รับรายงานว่าญี่ปุ่นเตรียมจะเล่นงานเช่นนั้น จึงสั่งเตรียมการรบไปยังทุกกรมกองทหารในกรุงเทพฯ เช่นเดียวกัน^๗

สภาพความตึงเครียดระหว่างกองทัพญี่ปุ่นกับกองทัพไทยเช่นนี้ฝ่ายนายปรีดีฯ หรือขบวนการเสรีไทยได้คอยติดตามดูความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน และตระหนักดีว่าหากปล่อยให้กองทัพญี่ปุ่นเข้าทำการปลดอาวุธกองทัพไทย และเปลี่ยนรัฐบาลจอมพลฯ เสียเองแล้วแผนการต่อต้านญี่ปุ่นของขบวนการเสรีไทยที่กำลังคืบหน้าไปควยก็จะล้มเหลวลงอย่างสิ้นเชิง จอมพลฯ คงจะไม่ยอมให้ญี่ปุ่นเข้าปลดอาวุธและเปลี่ยนรัฐบาลได้โดยสะดวกแน่ สงครามระหว่างกองทัพญี่ปุ่นกับกองทัพไทยก็คงจะอุบัติขึ้นอย่างรุนแรง ฝ่ายนายปรีดีฯ จึงรีบฉวยโอกาสดำเนินการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลฯ เสียก่อนในทันทีที่รัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติโอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ และพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธมณฑลเจ้าสุสุภาวดีแทนราษฎร และประสบผลสำเร็จอย่างไมคาคณัน เมื่อจอมพลฯ ตัดสินใจกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

^๕ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๕-๓๐

^๖ วิเทศกรณีย์ "ยุคทมิฬ" อ่างแล้ว หน้า ๕๓๒

^๗ ไทยน้อย เรื่องเดิม หน้า ๓๘๒

ทางการ เมืองคำจุนจอมพลปา อย่างมั่นคงอย่างที่ไม่เคยมีนายกรัฐมนตรีนคนใดมีมาก่อน
 จอมพลปา ได้ใช้อำนาจที่ว่าเป็นกลางศัตรูทางการเมืองของตนอย่างรุนแรงในปี ๒๔๘๒
 โดยการตั้งศาลพิเศษตัดสินใจประหารชีวิต และจำคุกตลอดชีวิตศัตรูทางการเมืองของตนถึง
 ๔๓ คน^๘ การใช้อำนาจการรุนแรงเพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้กับรัฐบาล
 ของจอมพลปา กังกล่าวนี้ถึงแม้จะเป็นการขัดกับหลักการของกระบวนการยุติธรรม แต่ก็
 ได้ผลดีในแง่การเมือง ซึ่งทำให้จอมพลปา เป็นที่ยำเกรงในหมู่นักการเมือง ก็จะได้เห็นได้
 ว่าการเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของจอมพลปา ไม่น้อยจะมี
 ผู้โคกค้ำค้ำกันหรือโจมตีรัฐบาลเท่าใดนัก ร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ จึงมักจะผ่านสภา
 ผู้แทนราษฎรมาควยก็ตลอดมา^{๑๐}

การนำประเทศเข้าสู่สงครามกับอินโดจีน ฝรั่งเศส ในพฤศจิกายน ๒๔๘๓ ถึง
 มกราคม ๒๔๘๔ ซึ่งประสบผลสำเร็จในการโคกค้ำอินโดจีนบางส่วนคืนจากฝรั่งเศส
 ทำให้จอมพลป. พินุดสงคราม ได้รับความนิยมชมชอบมากขึ้น จนกระทั่งได้รับยศเป็น
 จอมพลคนแรกในยุคราชธิปไตยของไทย^{๑๑} หลังจากที่ได้อำนาจตำแหน่งผู้บัญชาการ
 ทหารสูงสุดมาก่อนเพื่อเตรียมรับสถานการณ์สงคราม ความสำเร็จทางการทหารเช่นนี้
 เป็นการช่วยส่งเสริมอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของจอมพลปา ให้สูงยิ่งขึ้น จอมพลปา
 ซึ่งมีความเชื่อมั่นในลัทธิชาตินิยมถึงกับมีความคิดว่า หากใช้อำนาจที่มีของตนชักนำประชาชน
 ให้หันมาเสริมสร้างความรู้สึชาตินิยม ปรับปรุงวัฒนธรรมให้ทันสมัยแล้วประเทศไทยก็อาจ

^๘ ไทยนอย "ประชาธิปไตย ๔๒ ปี" เล่ม ๑ (พระนคร, โรงพิมพ์แพรวพิทยา
 อินเทอร์เน็ต เนชั่นแนล, ๒๕๑๗) หน้า ๓๐๗-๓๐๘

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๐๐-๓๐๑ (ผู้เขียนให้ความเห็นไว้ว่านอกจากความเกรง
 กังวลในการใช้อำนาจเด็ดขาดของจอมพลปา แล้ว การได้รับความสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้
 คณะราษฎร และความสามารถของจอมพลป. ในการใช้วาทศิลป์เกลี้ยกล่อมสมาชิกสภา ก็เป็น
 สาเหตุที่ทำให้การเสนอร่างกฎหมายของรัฐบาลจอมพลปา มักจะผ่านสภาควยก็เช่นกัน)

^{๑๑} ศรีพนม สิงห์ทอง "๑๒ จอมพลไทย" อ่างแล้ว หน้า ๓๕.

จะเป็นมหาอำนาจได้^{๑๒} ประกอบกับการที่จอมพลป้า มีผู้ร่วมงานใกล้ชิดค่านลัทธิชาตินิยม
ผู้นำและวัฒนธรรม ไคแก หลวงวิจิตรวาทการ และหลวงสารานุกรม ประพันธ์ ฯลฯ ช่วยกันส่งเสริม
อำนาจเขามีในการเป็นผู้นำของจอมพลป้า^{๑๓} จนถึงกับเคยมีการเสนอให้ทางการสั่งให้
โรงพยาบาลฉายภาพจอมพลป้า ให้ผู้ชมยืนขึ้นเคารพภายหลังจากที่เสร็จการฉายภาพยนต์แล้ว^{๑๔}

ความเชื่อมั่นในอำนาจและอิทธิพลของจอมพลป้า นั้นมิได้มีแต่เฉพาะความมั่นใจ
ในอำนาจทางทหารและอิทธิพลในสภาผู้แทนราษฎร เท่านั้น จอมพลป้า ยังได้รับความยำเกรง
จากพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกด้วย ถึงแม้จะ
เห็นได้จากการที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ไม่กล้าตัดสินพระทัยใด ๆ เมื่อจอมพลป้า ยื่นใบลาออก
เป็นการหยั่งเชิงอำนาจฝ่ายตรงข้ามเมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ
ทรงยอมลงพระนามอนุมัติใบลาออกก็ต่อเมื่อนายปรีดีฯ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกคน
หนึ่งลงนามอนุมัติไปก่อนและทรงกลัวเกรงอำนาจของจอมพลป้า จนถึงกับหลบไปขออาศัย
ค้างคืนกับนายปรีดีฯ ที่ทำเนียบพวช้าง ความกลัวเกรงจอมพลป้า ของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ
มีมากจนถึงกับยอมเสด็จไปรายงานพระองค์ต่อจอมพลป้า เมื่อจอมพลป้า ออกคำสั่งให้ผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ไปประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด นอกจากนั้นก็ยังพยายามแสดงให้
จอมพลป้า เห็นว่าพระองค์เป็นฝ่ายจอมพลป้า โดยการนำเรื่องพุกเค้นสนุก ๆ ระหว่างพระองค์
กับนายปรีดีฯ ไปรายงานจอมพลป้า ว่า นายปรีดีฯ มีแผนการจะจับจอมพลป้า ส่งตัวให้ฝ่าย
สัมพันธมิตร^{๑๕} พฤติการณ์ต่าง ๆ ของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการ

^{๑๒} สิริ เปรมจิตต์ "ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย ๓๐ ปี"
อ้างแล้ว หน้า ๒๓๒-๒๓๓

^{๑๓} จรูญ กุวานนท์ "ชีวิตการต่อสู้ของจอมพล. พิบูลสงคราม" อ้างแล้ว หน้า ๘๘-๘๙

^{๑๔} ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"

ในหนังสือ "เบื้องแรกประชาธิปไตย" อ้างแล้ว หน้า ๖๕

^{๑๕} ไทยนอย "ประชาธิปไตย ๕๒ ปี" เล่ม ๒ อ้างแล้ว หน้า ๓๓๕.

แทนพระองค์จึงกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าจอมพลป้า ได้รับความยำเกรงและการสนับสนุนจาก
พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เป็นอย่างดี และจอมพลป้า มีอิทธิพลมากเสียดนกระทั่งสามารถใช้
อำนาจคุกคามพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ซึ่งเป็นถึงประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้

หลังจากประสบความสำเร็จในการลาออกแล้วไม่ยอมออกเมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์
๒๔๘๖ แล้ว จอมพลป้า ก็ยังมีความเชื่อมั่นว่าหากพลาคพลั้ง เสียที่ให้กับฝ่ายตรงข้ามประการ
ใดแล้ว ก็อาจใช้กลยุทธ์ทางทหาร เป็นมาตรการขั้นสุดท้ายบ่งกั้นมิให้ตนต้องออกจากตำแหน่ง
จริงๆ ได้ ดังเช่นที่ส่งนายทหารไปขอใบลาออกคืนจากพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และสั่งให้วิทยุ
กรมโฆษณาการ แกะข่าวการลาออกกว่าเป็นเรื่องไม่จริง เพราะใบลาออกสูญหายไปแล้ว ทั้ง ๆ
ที่ตามความเป็นจริงจอมพลป้า ได้สั่งให้ทำลายใบลาออกเสียหลังจากที่ได้คืนมาเรียบร้อยแล้ว
พฤติกรรมของจอมพลป้า นั้นมิได้มีความเลื่อมใสหรือความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติตามหลักการ
รัฐธรรมนูญมาก่อน การหยั่งท่าทีและอำนาจฝ่ายตรงข้ามซึ่งจอมพลป้า ใช้กลยุทธ์นอกกรอบ
รัฐธรรมนูญ เช่นว่านี้มุ่งหวัง เพียงแต่รักษาตำแหน่งนายกรัฐมนตรี^{๑๖} โดยมีใคค้ำนึ่งถึงแต่
อย่างไรว่ากลยุทธ์ที่ตนกระทำลงไปนั้นจะละเมิดกระบวนการรัฐธรรมนูญหรือไม่

ความเชื่อมั่นในอำนาจทางทหาร อิทธิพลทางการเมืองในสภาและความ
ยำเกรงของประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นี้เองจึงประกอบกันเข้าเป็นสาเหตุ
สำคัญที่สุดทำให้จอมพลป้า ตัดสินใจยื่นใบลาออกเมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ตามคำแนะนำ
ของ พล.ต.อ. หลวงอดุลยเดชจรัส และรัฐมนตรีส่วนใหญ่ที่วาทกรรมลาออกตามมารยาท

^{๑๖} ชุต ทัสบัวเรอ และปรีชา สามัคคีธรรม "๓๕ ปีแห่งยุคประชาธิปไตย"
(พระนคร, มิตรเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๑) หน้า ๒๘๘-๒๘๑ (ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตจาก
พฤติกรรมทางการเมืองของจอมพลป้า ไว้ว่าจอมพลป้า นั้นอาจจะมีความคิดที่จะดำรง
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้นานที่สุด ถ้าเป็นไปได้ก็อยากจะเป็นนายกรัฐมนตรีตลอดกาล
เสียเลย).

ไปปรึกษาว่าจะดำเนินการอย่างไรดี^{๑๘} นายควง อภัยวงศ์ ให้ความเห็นว่า "น่าจะรับ
โฆลาไว้เสียก่อน และแต่งตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารราชการแทนโดยรีบด่วน ไม่งั้นก็ทำอะไร
กันไม่ได้ สภาไม่มีรัฐบาลจะทำอย่างไร" พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ซึ่งมีความเกรงกลัว
อำนาจของจอมพลปฯ จริงตามที่จอมพลปฯ คาคไว้ก็ยังคงดั่งเดิมกล้าคัดค้านพระทัย แต่ใน
ที่สุดก็ทรงลงพระนามอนุมัติให้จอมพลปฯ ลาออกได้เมื่อ ๒๖ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ร่วมกับนาย
ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกคนหนึ่งและในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
เมื่อ ๒๗ กรกฎาคม ๒๔๘๗ พระยามานวราชเสวี ประธานสภาโคอ่านคำชี้แจงของคณะผู้
สำเร็จราชการแทนพระองค์เกี่ยวกับการอนุมัติให้จอมพลปฯ ลาออก^{๑๙} มีใจความว่า :-

"ด้วยคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้รับหนังสือจอมพลป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี ชี้แจงเหตุผลเกี่ยวกับควยทางสภาผู้แทนราษฎร ไม่อนุมัติร่างพระราชบัญญัติ
อนุมัติพระราชกำหนดที่โคตราเป็นพระราชกำหนดขึ้นไว้ในระหว่างบิคสมัยประชุมสภาผู้แทน
ราษฎร ฉะนั้นเพื่อให้เป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรี
และคณะจึงโคกรายถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โค
พิจารณาพร้อมกันเห็นว่า คณะรัฐบาลอันมีท่านจอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ โคบริหาร
ราชการแผ่นดินในยามที่บ้านเมืองตกอยู่ในสถานการณ์คับขันและสำคัญ อันเนื่องจากสงคราม
ครั้งนี้มาควยความเข้มแข็ง พันฝ่าอุปสรรคนานาประการควยความลำบากเป็นอย่างคียิ่ง
นับว่าโคทำคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติเป็นอันมาก แต่เมื่อเกิดมีความจำเป็นเพื่อให้เป็นไป
ตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญ ในพระปรมาภิไธยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คณะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์จึงโคอนุญาตให้จอมพลป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี พร้อมทั้งคณะ
ลาออกจากตำแหน่งโคตามปรารภณาแล้ว

^{๑๘} พันตรีควง อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม"
ในหนังสือ "เบื้องแรกประชาธิปไตย" อ่างแล้ว หน้า ๔๑๔

^{๑๙} สว่าง ลานเหนือ "๗๗ ปีแห่งการปฏิวัติ" อ่างแล้ว หน้า ๑๐๐-๑๐๑

ฉะนั้น จึงแจ้งมาให้ทราบ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวิธีทางรัฐธรรมนูญ
ต่อไป

(ลงนาม) อาทิตยทิพอาภา

(ลงนาม) ปรีดี พนมยงค์

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

หลังจากที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้อนุมัติโฆลาออกของจอมพลป๋า
กึ่งกลางแล้ว สภาผู้แทนราษฎรก็ได้เปิดประชุมเป็นการภายในทันทีในคืนวันที่ ๒๗ กรกฎาคม
๒๔๘๗ เพื่อชาวเสียงเลือกควานายกรัฐมนตรีคนใหม่^{๒๐} ก่อนที่จะมีการประชุมกึ่งกลาง
ผู้แทนราษฎรขึ้นหัวหน้าซึ่งเป็นฝ่ายนายปรีดีฯ ได้ไปสอบถามนายปรีดีฯ ว่าสมควรจะให้ใคร เป็น
นายกรัฐมนตรี และปรากฏว่าในการประชุมสภาคืนนั้นเองที่ประชุมได้มีมติเลือก พล.อ.
พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี พล.ท.ชัย ประทีปะเสน จึงได้นำมติของสภา
ไปแจ้งแก่พระยาพหลพลพยุหเสนา ที่วังปารุสกวันในคืนนั้นทันที ขณะเดียวกันก็มีผู้ไปแจ้งให้
จอมพลป๋า ทราบว่าสภามีมติเลือกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ภายใต้นั้น
จอมพล ป๋า ซึ่งตระหนักดีว่าการมีได้เป็นไปตามที่ตนเองคาดไว้เสียแล้ว จึงได้ส่งนายทหาร
ยศนายพลคนหนึ่งไปสอบถามพระยาพหลพลพยุหเสนา ว่าจะยอมรับตำแหน่งหรือไม่^{๒๑}

^{๒๐} ควง อภัยวงศ์ "บันทึกการให้สัมภาษณ์ต่อนายเสลา เรชเชรุจิ" ในไทยน้อย
"ประชาธิปไตย ๕๒ ปี" เล่ม ๒ อ่างแคว หน้า ๓๘๗

^{๒๑} พันตรีควง อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาลจอมพล. พิบูลสงคราม" ในหนังสือ
"เบื้องแรกประชาธิปไตย" อ่างแคว หน้า ๔๑๔-๔๑๕ และ โปธิ แซ่มดำเจ๊ก

"๓ นักการเมืองเรื่องนามของไทย" อ่างแคว หน้า ๑๓๘

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๘๗ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา จึงได้เรียกพระยา
มานวราชเสวี นายควง อภัยวงศ์ และพระยาพลพลพยุหเสนา ไปพร้อมกันที่พระที่นั่ง
ภักดีนรธา เพื่อสอบถามความสมัครใจของพระยาพลฯ ผลปรากฏว่าพระยาพลฯ ปฏิเสธ
ไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยอ้างเหตุผลว่าสุขภาพไม่ดี^{๒๒}

ตามความเป็นจริงนั้น ปรากฏว่าเหตุผลแท้จริงที่พระยาพลฯ ปฏิเสธไม่ยอม
รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีสาเหตุที่พระยาพลฯ ชี้แจงต่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ว่าสุขภาพ
ไม่ดีแต่อย่างใด พระยาพลฯ ปฏิเสธก็เนื่องจากเข้าใจจิตใจของจอมพลฯ เป็นอย่างที่ว่า
ไม่มีความต้องการที่จะออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง ๆ ด้วยเหตุนี้พระยาพลฯ ซึ่งมี
ความเป็นสุภาพบุรุษเป็นอย่างยิ่งจึง ไม่อยากที่จะช่วงชิงเอาตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจากจอมพลฯ
คิงที่พระยาพลฯ โค้ชใจต่อ พล.ต.ท.ชลอ ศรีสรากร ผู้บังคับการตำรวจสันติบาลในคราว
ที่ พล.ต.ท.ชลอฯ ไปสอบถามเหตุผลการปฏิเสธไม่ยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อ ๓๐ กรกฎาคม
๒๔๘๗ ว่า :-

"ที่ไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นก็เพราะมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของเดิม
(จอมพลฯ) เขายังต้องการอยู่ และคงจะไม่ยอมออกจากตำแหน่งแน่ ทั้งนี้เพราะจะเห็น
ได้ว่าเมื่อท่าน (พระยาพลฯ) จะลาออกจากนายกรัฐมนตรีนั้น ท่านก็ได้ไปหาจอมพลฯ
ถึงที่บ้าน เพื่อขอให้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพราะท่านต้องการออกจากนายกรัฐมนตรี
จริง ๆ และต้องการให้คนอื่นทดลองทำหน้าที่นายกรัฐมนตรีดูบ้าง แต่การที่จอมพลฯ
ลาออกครั้งนี้ก็มีใ้มาหาท่านเพื่อจะคืนตำแหน่งให้ นอกจากนั้นยังได้ส่งนายพลคนหนึ่งไปหา
ท่านเพื่อสอบถามดูว่าจะยอมรับตำแหน่งหรือไม่"^{๒๓}

^{๒๒} สว่าง ลานเหลือ เรื่องเดิม หน้า ๑๐๓

^{๒๓} ชลอ ศรีสรากร "สันติบาลใต้ดิน" (พระนคร, โรงพิมพ์มิตรไทย, ๒๔๘๕)

การส่งคนไปสอบถามความสมัครใจของพระยาพหลฯ ดังที่จอมพลป.ฯ
 กระทำลงไปนี้เอง จึงเป็นเสมือนการเตือนพระยาพหลฯ ให้ทราบเป็นนัยว่าตนเองมิได้
 ต้องการที่จะออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง ซึ่งพระยาพหลฯ ก็เข้าใจถึงจิตใจของ
 จอมพลป.ฯ เป็นอย่างดี จึงได้ตอบปฏิเสธไม่ยอมเป็นนายกรัฐมนตรี^{๒๔} นอกจากนั้น
 ข้อเท็จจริงตามที่กล่าวมานี้ยัง เป็นการแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ในขณะนั้นพระยาพหลฯ จะไม่
 มีอำนาจหรืออิทธิพลทางการทหารและการเมืองแต่อย่างใด แต่ก็ยังมีอิทธิพลด้านการได้รับ
 ความเคารพยำเกรงจากบุคคลทั่วไป รวมทั้งจากจอมพลป.ฯ ด้วย ดังจะเห็นได้ว่าสมาชิก
 สภาส่วนใหญ่ต้องการให้พระยาพหลฯ กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก จอมพลป.ฯ จึงจำเป็นต้อง
 ส่งคนไปสอบถามพระยาพหลฯ ว่าจะยอมรับหรือไม่ ซึ่งก็ได้ผลในด้านการเตือนอยู่ในที่
 ให้พระยาพหลฯ ทราบว่าตนยังไม่อยากจะออกจากนายกรัฐมนตรีจริง ๆ การเข้าใจจิตใจ
 ของจอมพลป.ฯ ว่าจะไม่ยอมออกจากตำแหน่งจริง ๆ นั้น จึงเป็นสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นอย่าง
 แจ่มชัดว่าพระยาพหลฯ ปฏิเสธเนื่องจากมีความเกรงใจจอมพลป.ฯ มิใช่เนื่องจากสุขภาพ
 ไม่ดีแต่อย่างใด

นอกจากจะพิสูจน์ได้ว่าเหตุผลแท้จริงของการปฏิเสธของพระยาพหลฯ
 เป็นอย่างไรดังที่กล่าวมาแล้ว พฤติกรรมของจอมพลป.ฯ ที่ส่งนายทหารไปสอบถามความ
 สมัครใจของพระยาพหลฯ ดังกล่าวยังเป็นสิ่งที่ยืนยันว่า จอมพลป.ฯ ได้พยายามอย่างเต็มที่
 เพื่อป้องกันมิให้ตนเองต้องออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง ๆ ทั้งนี้เมื่อเห็นว่าพระองค์
 เจ้าอาทิตยฯ มิใคร่จะรับใบลาออกของตนและสภาก็มิใคร่มีมติเลือกตนให้กลับเข้าเป็นนายกรัฐมนตรี
 อีกครั้งหนึ่ง อันเป็นการนิคความคาดหมายที่มีมาก่อนแล้ว จอมพลป.ฯ จึงจำเป็นต้องหาทาง
 ออกโดยการส่งคนไปพบพระยาพหลฯ เพื่อเป็นการเตือนพระยาพหลฯ โดยนัยของการสอบถาม
 ว่าจะยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ในกรณีนี้หากจอมพลป.ฯ มีความตั้งใจจริงที่จะ

^{๒๔} นัยว่าพระยาพหลฯ ได้ทำตามคำรับรองที่ให้แก่จอมพลป.ฯ เมื่อธันวาคม ๒๔๘๑
 ที่ว่าจะไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกไม่ว่าในกรณีใด ๆ

ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ก็ไม่เห็นว่ามีความจำเป็นใด ๆ ถึงกับต้องคืนรถส่งคนไปเที่ยวสอบถามพระยาพหลฯ ให้เสียเวลาว่าจะยอมเป็นนายกรัฐมนตรีหรือไม่ แต่พระยาพหลฯ ซึ่งเข้าซึ่งถึงจิตใจจอมพลฯ เป็นอย่างดี ก็ได้ช่วยพิสูจน์ให้เห็นอย่างแจ่มชัดแล้วว่า จอมพลฯ มิได้ตั้งใจจะลาออกจริง ๆ โดยการชี้แจงกับ พล.ต.ต.ชลอ ศรีศรากรว่า "จอมพลฯ ไม่ยอมออกจากตำแหน่งแน่" และด้วยเหตุนี้เองพระยาพหลฯ จึงปฏิเสธไม่ยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีตามมติของสภา

การส่งคนไปสอบถามความสมัครใจของพระยาพหลฯ ครั้งนี้จึงเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองที่อาจจะเปรียบได้กับการที่จอมพลฯ ส่งทหารไปคุกคามพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เพื่อขอใบลาออกคืนในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ กล่าวคือ สถานการณ์เข้ารูปแบบเดียวกันที่จอมพลฯ เห็นว่าตนจะต้องออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแน่แล้ว จึงจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ชั้นเด็กขาด บังคับมิให้ตนต้องสูญเสียตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง ๆ ซึ่งจอมพลฯ ประสบความสำเร็จเมื่อคราวการลาออกในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ แต่ในการลาออกครั้งนี้ปรากฏว่าจอมพลฯ กลับประสบความสำเร็จล้มเหลว ด้วยเหตุที่ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ มิได้รื้อรอให้โอกาสนั้นผ่านไปแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าพระยาพหลฯ จะปฏิเสธไม่ยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีก็ตาม ฝ่ายนายปรีดีฯ ก็ได้พยายามเลือกหาตัวบุคคลที่จะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป สมาชิกสภาส่วนที่เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยได้รับไปทำการหารือกับนายปรีดีฯ ว่าควรที่จะเลือกผู้ใดเป็นนายกรัฐมนตรีที่จะให้ความสะดวกแก่ขบวนการเสรีไทย^{๒๕} ในขั้นแรกเสียงส่วนใหญ่เห็นว่า "ควรเลือกนายทวี บุณยเกตุ เนื่องจากเป็นคนซื่อตรงและสามารถมีอาวุธได้ในคณะราษฎร เพราะเป็นผู้เข้าร่วมในคณะราษฎรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ ขณะยังศึกษาอยู่ในปารีส แต่นายทวีฯ เป็นผู้พูดตรงไปตรงมาจึงเป็นการยากที่นายทวีฯ จะที่หน้า

^{๒๕} ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ในหนังสือ "เบื้องแรกประชาธิปไตย" อ่างแล้ว หน้า ๗๑

กับผู้นับได้" ๒๖ คว้าเหตุนี้ฝ่ายนายปรีดีฯ จึงมีความเห็นกันว่าให้ไปทาบทามนายควง อภัยวงศ์ เข้าเป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อตีหน้ากับผู้นับ นายปรีดีฯ จึงเรียกนายควงฯ ไปถามความสมัครใจ ซึ่งปรากฏว่านายควงฯ ยอมรับที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เป็นการภายในเพื่อชาวเสียง เลื่อนนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๘๗ นายควง อภัยวงศ์ จึงได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้คว้าความสนับสนุนของนายปรีดี พนมยงค์ ๒๗ ที่ได้เตรียมการกันมาก่อนตั้งที่กล่าวมาแล้ว ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรีมี ๓ คน คือ นอกจากนายควงฯ แล้ว ก็ยังมี พล.ต.อ. หลวงอดุล เคเซอร์ส กับ พล.ร.ท. หลวงสินธุ์สงครามชัย แต่ที่ประชุมสภาก็ได้มีมติส่วนใหญ่เลือกนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี การเสนอชื่อหลวงอดุลฯ กับหลวงสินธุ์ฯ จึงเป็นเพียงการเสนอพอเป็นพิธี ดังที่นายควงฯ ได้เปิดเผยภายหลังว่า "นายปรีดีฯ ได้เตรียมขึ้นตามที่อยู่" ๒๘ การที่ขบวนการเสรีไทยมีอิทธิพลพอที่จะกำหนดให้ใคร เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้นี้จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าขบวนการเสรีไทยได้เข้าคุมเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรไว้ได้โดยสิ้นเชิง ๒๙ การคาดการณ์ของจอมพลป.ฯ ที่ว่าตนยังมีเสียงสนับสนุนอยู่มากพอสมควรในสภาจึงเป็นการประมาณสถานการณ์ที่ผิดพลาดมาก

๒๖ เรื่องเดียวกัน หน้า ๗๒

๒๗ ควง อภัยวงศ์ "การต่อสู้ของข้าพเจ้า" (พระนคร, โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๐๑) หน้า ๑๑๘-๑๒๑

๒๘ ควง อภัยวงศ์ "บันทึกการให้สัมภาษณ์แก่นายเสถา เรขะรุจิ" ในไทยน้อย "ประชาธิปไตย ๔๒ ปี" เล่ม ๒ อ่างหวด หน้า ๓๘๘

๒๙ "การรวมกลุ่มการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรของขบวนการเสรีไทยครั้งนี้ กล่าวได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของพรรคสหชีพ ซึ่งตั้งขึ้นในปี ๒๔๘๘ เพื่อสนับสนุนนายปรีดีฯ โดยมีนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นหัวหน้าพรรค." โปรดดูรายละเอียดใน Fred W. Riggs, "Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity" (Honolulu, East-West Center, 1966) pp. 162-164.

หลังจากที่สภาลงมติเลือกนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว นายปรีดีฯ ก็ได้เรียกนายควงฯ ไปพบทันทีเพื่อขอให้ยืนยันว่าจะยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามมติของสภา ทั้งนี้ควงฯ เหตุที่นายปรีดีฯ เกรงว่า "หากนายควงฯ ไม่ยอมรับแล้วก็ไม่มีการที่จะกล่าวรับเป็นนายกรัฐมนตรี นอกจากจอมพลฯ และจะทำให้วิกฤตการณ์ความตึงเครียดระหว่างผู้บัญชาการไทยรุนแรงขึ้นจนถึงขั้นสงคราม" ^{๓๐} นายควง อภัยวงศ์ จึงยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีโดยได้เปิดเผยเหตุผลภายหลังว่า "ไม่ช้าเขาชอบชี้หน้าผมเขาจึงเอาตำแหน่งนี้มาประเคนให้ผม แต่เรื่องมันจำเป็นที่ไม่มีใครกล่าวรับ เพราะกลัวหลวงพิบูลฯ กั้นหนก และผมมันก็ชอบทำในสิ่งที่ไม่มีการอยากทำ ผมจึงบอกหลวงประคิมรัฐฯ ว่าถ้าไม่มีใครรับ ผมจะรับเอง"

อย่างไรก็ดี ถึงแม้สภาจะลงมติให้นายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีและนายควงฯ ได้ยอมรับตำแหน่งแล้วก็ตาม การเป็นนายกรัฐมนตรีของนายควงฯ ยังไม่ถูกต้องอย่างครบถ้วนตามกระบวนการรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพราะคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ยังมีใตลงนามในประกาศตั้งให้นายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ฝ่ายนายปรีดีฯ จึงต้องเผชิญกับปัญหาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งทรงเกรงกลัวจอมพลฯ เป็นอย่างยิ่งทรงปฏิเสธยื่นกรานไม่ยอมลงพระนามตั้งนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้เรียกตัว นายควงฯ ไปสอบถามว่าจะยอมรับหรือไม่ ^{๓๑} เมื่อนายควงฯ ตอบว่ายอมรับ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ถามอีกว่า "ถ้าจอมพลเขาขกกองทัพมาทำรัฐประหาร คุณหลวงจะว่าอย่างไร" นายควงฯ ตอบว่า "ก็สู้กัน" พฤติการณ์ดังกล่าวของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ที่ไม่ประสงค์จะให้นายควงฯ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นแสดงให้เห็นว่า พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ทรงเกรงกลัว

^{๓๐} ควง อภัยวงศ์ บันทึกการให้สัมภาษณ์แก่นายเสลา เรชเรจิก
 งามแลวหนา ๓๕๐-๓๕๑

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๕๑-๓๕๒

จอมพลฯ มาก ้วยหากทรงยอมลงพระนามตั้งนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้วก็จะทำ
ให้จอมพลฯ ไม่พอใจพระองค์ และอาจจะทำการใด ๆ อันเป็นการคุกคามสวัสดิภาพของ
พระองค์ได้อีก ถ้าหากพระองค์สามารถยับยั้งมิให้นายควงฯ หรือบุคคลอื่นใดที่สภาเลือกขึ้น
มาเป็นนายกรัฐมนตรีได้แล้ว ก็ยังคงพอมิรู้ทางที่จะระงับการลาออกของจอมพลฯ ได้
ด้วยเหตุนี้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จึงได้พยายามหน่วงเหนี่ยวและยับยั้งการตั้งนายควงฯ เป็น
นายกรัฐมนตรี ้วยความหวังว่าเมื่อนายควงฯ มาพบพระองค์แล้ว นายควงฯ ก็อาจจะเปลี่ยน
ใจไม่ยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรี

ความคาดหมายของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ที่ว่านายควงฯ จะเปลี่ยนใจไม่
ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อได้พบปะกับพระองค์แล้วนั้นมิได้ประสบผลสำเร็จ
แต่อย่างใด เนื่องจากนายควงฯ ยืนยันอย่างหนักแน่นที่จะยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีตาม
มติของสภา โดยที่นายควงฯ ได้ยืนยันด้วยว่า หากจอมพลฯ ยกกองทัพมาทำรัฐประหาร
ก็พร้อมที่จะต่อสู้อย่างสุดกำลัง นอกจากนั้นนายควงฯ ยังได้ชี้แจงกับพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ
ว่า "ชาวที่ว่าจอมพลฯ จะทำรัฐประหารนั้นเป็นชาวเหลวไหลไร้สาระมากกว่าที่จะเป็นจริง
ทั้งนี้เพราะสถานการณ์สงครามและสถานการณ์การเมืองได้แปรเปลี่ยนไป ซึ่งถ้าจอมพลฯ
ไม่เห็นแก่ตัวจนเกินไปแล้ว คงจะใช้ดุลยพินิจพิจารณาตัวเองบ้างว่า สถานการณ์เช่นนี้
เป็นการไม่เหมาะสมเลยที่จอมพลฯ จะเป็นนายกรัฐมนตรี จึงเข้าใจว่าจอมพลฯ คงจะ
ไม่คิดทำรัฐประหารแน่" ^{๓๒}

^{๓๒} วิเทศกรณีย์ "ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย" เล่ม ๒
อ้างแล้ว หน้า ๗๕๕-๗๕๖.

นอกจากการคาดหมายว่าจอมพลป๋า คงจะไม่ทำรัฐประหาร ซึ่งเป็นสาเหตุ
 หนึ่งที่ทำให้ นายควงฯ กล้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่
 ทำให้ นายควงฯ มีความมั่นใจว่าถึงแม้จอมพลป๋า จะทำรัฐประหารตนก็พร้อมที่จะทำการต่อสู้
 จนสุดกำลังได้แก่ การที่ นายควงฯ ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากฝ่ายนายปรีดีฯ ที่มี
 กำลังขบวนการเสรีไทยและกำลังทหารเรือกับทหารบกบางส่วนคำจุนอำนาจอยู่ ทั้งที่ นายควงฯ
 เองก็ยอมรับว่าการที่สู้รบกับพระองค์เจ้าอาทิตย์ว่าพร้อมที่จะสู้กับจอมพลป๋า นั้นเป็นเพราะ
 "ถึงแม้จะรู้ว่ามีความขัดแย้งและฝักฝ่ายข้างจอมพลป๋า อยู่ไม่ใช่น้อยก็ตามที่ แต่ข้าพเจ้าก็มี
 กำลังสนับสนุนอยู่เหมือนกัน" ^{๓๓} กำลังสนับสนุนตามที่ นายควงฯ อ้างนี้ได้แก่ "กำลัง
 กองทัพเรือภายใต้การนำของ พล.ร.ท.หลวงสินธุ์สงครามชัย ซึ่งสนับสนุนนายปรีดีฯ พนมยงค์
 อย่างเต็มที่ กำลังทัพบกบางส่วนซึ่งมี พล.ท.ชิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์ เป็นหัวเรี่ยว
 หัวแรงโดยอาศัยบารมี พล.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งกำลังป่วยอยู่ แต่ฝ่ายนายปรีดีฯ
 ช่วยกันห้ามไปนอนบดุงฆางานที่ห้องพระโรง โรงเรียนนายเรือ" ^{๓๔} นอกจากนั้นสาเหตุ
 สำคัญที่สุดที่ทำให้ฝ่ายนายปรีดีฯ และนายควงฯ กล้าท้าทายอำนาจทางทหารของ จอมพลป๋า
 ครั้งนี้ได้แก่การที่กองทัพญี่ปุ่นในไทยสนับสนุนให้ฝ่ายนายปรีดีฯ ทำการเปลี่ยนรัฐบาล จึงจะได้
 กล่าวในรายละเอียดต่อไปในหัวข้อที่ว่าคววการแทรกแซงของญี่ปุ่นในเรื่องการเมืองภายใน
 ของไทยต่อไป

^{๓๓} ควง อภัยวงศ์ เรื่องเกิ หน้า ๓๘๒

^{๓๔} พล.ร.ต.หลวงสังวรณยุทธกิจ (สังวรณ สุวรรณชีพ) อนุสรณ์ในงาน
 พระราชทานเพลิงศพ เมื่อ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๖ (พระนคร, โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๖)
 หน้า ๑๒๔.

ความมั่นใจในกำลังสนับสนุนเช่นวันนี้ทำให้นายควงฯ กล้าที่จะเข้ารับตำแหน่ง
 นายกรัฐมนตรีและไม่ยอมเปลี่ยนใจแต่อย่างใด เมื่อถูกพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ชูว่าจอมพลป้า
 จะทำรัฐประหาร ภัยเหตุนี้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ซึ่งทรงหมกหนทางที่จะเหนี่ยวรั้งมิให้
 การเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป จึงได้ทรงลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทน
 พระองค์เมื่อ ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗^{๓๕} ฝ่ายนายปรีดีฯ จึงได้ช่วยเอาโอกาสนี้รับตำแหน่ง
 การอย่างรวดเร็ว เพื่อตั้งนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยในการประชุมสภาผู้แทน
 ราษฎร เมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ ตามการเรียกประชุมของพระยามานวราชเสวีประธานสภา
 เพื่อแจ้งให้ที่ประชุมสภาทราบเรื่องการลาออกของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จากตำแหน่งผู้สำเร็จ
 ราชการแทนพระองค์ ที่ประชุมสภารับทราบและอนุมัติให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ลาออกได้
 ด้วยคะแนนเสียง ๒๒ ต่อ ๒ พร้อมกันนั้นสมาชิกสภาฝ่ายนายปรีดีฯ ที่คุมเสียงข้างมากใน
 สภาไว้ได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ก็เสนอให้นายปรีดีฯ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพียง
 คนเดียว โดยมีต้องมีการแต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ประชุมสภาได้เปิดอภิปรายและในที่สุดท้ายก็มีมติ
 เป็นเอกฉันท์ให้นายปรีดีฯ พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว^{๓๖} จึง
 ประกาศตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ดังนี้ : -

^{๓๕} ประเสริฐ บัทมะสุคนธ์ "รัฐสภาไทยในรอบ ๔๒ ปี" อ่างแล้ว หน้า ๔๓๓

^{๓๖} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรปี ๒๔๘๗ (สามัญ) ครั้งที่ ๗ วันที่ ๑

"ประกาศตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"

โดยที่พลโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้กราบบทวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง ตั้งแต่วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎร ได้รับทราบและอนุมัติให้ลาออกได้ตามพระประสงค์แล้วอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย สภาผู้แทนราษฎร จึงได้ลงมติ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๗ ตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว

จึงขอประกาศให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๗

ป. วิเชียร ณ. สงขลา

ประธานสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อนายปรีดีฯ ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่เพียงคนเดียวดังกล่าวแล้ว นายปรีดีฯ ก็ได้ฉวยโอกาสนี้ตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗^{๓๗} นั้นเอง โดยที่นายปรีดีฯ ได้เชิญพระยามานวราชเสวี ประธานสภาไปพบที่ท่าเนียบท่าช้างวังหน้า และเสนอให้รับตั้งนายควงฯ รองประธานสภา เป็นนายกรัฐมนตรีโดยควน ทั้งนี้โดยอ้างเหตุผลความจำเป็นของสถานการณ์บ้านเมืองและสถานการณ์สงคราม ประธานสภาผู้แทนราษฎร เห็นด้วยจึงได้รับสนองพระบรมราชโองการ ประกาศตั้ง พันตรี ควง อภัยวงศ์ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ ตามการเสนอแนะของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์^{๓๘}

^{๓๗} ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๕ หน้า ๗๓๑

^{๓๘} ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๕๓๘

การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายควง อภัยวงศ์ จึงเป็นการ
 ปิดโอกาสไม่ให้จอมพล. พิบูลสงคราม กลับเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้อีก
 ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ นับเป็นความสำเร็จของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ในการดำเนิน
 กลยุทธ์โค่นล้มรัฐบาลจอมพล.ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการโค่นอำนาจจอมพล.ฯ
 โดยอ้างความตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ อยากรู้ก็ตั้งแม่จอมพล.ฯ จะออกจากตำแหน่ง
 นายกรัฐมนตรีอย่างสมบูรณ์แล้วก็ตาม จอมพล.ฯ ก็ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการ
 ทหารสูงสุด ซึ่งคุมอำนาจทางทหาร พร้อมทั้งจะใช้วิธีการนอกกรอบรัฐธรรมนูญคือการ
 ทำรัฐประหารยึดอำนาจคืนจากฝ่ายนายปรีดีฯ นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี และ
 นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ตระหนักในข้อเท็จจริงเช่นนี้เป็น
 อย่างดี แต่ก็มีใครปลดจอมพล.ฯ ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดในทันทีทันใด
 ทั้งนี้โดยที่นายปรีดีฯ อ้างว่า "ไม่ต้องการทำหักโหมแก้อจอมพล.ฯ เพราะไม่พึงประสงค์
 ให้มีการรบราฆ่าฟันระหว่างคนไทยด้วยกันเอง ดังนั้นเมื่อจอมพล.ฯ ยื่นใบลาออกจาก
 ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เข้าใจในฐานะผู้สำเร็จราชการฯ ก็อนุมัติให้ลาออกตามใบลา
 นั้น ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ส่วนตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดยังให้จอมพล.ฯ
 ครองตำแหน่งนั้นอยู่ มิใช่ประกาศปลดออกจากตำแหน่งนั้นในทันทีทันใด" ๓๘

การลาออกของจอมพล.ฯ เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๙ จึงน่ามีผลสมบูรณ์
 ที่สุดเมื่อนายควงฯ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ ๑ สิงหาคม และจัดตั้งคณะ
 รัฐมนตรีเมื่อ ๒ สิงหาคม ๒๔๘๙ ๔๐ ส่วนใบลาออกของจอมพล.ฯ นายกรัฐมนตรีขึ้นมี

๓๘ ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเดิม หน้า ๘๖

๔๐ พิจารณาตามหลักการรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕
 มาตรา ๕๑ วรรคแรกที่ว่า "ฯลฯ คณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อคำ
 เป็นการต่อไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่"

ผลสมบูรณ์ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญตั้งแต่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗ อันเป็นวันที่พระองค์
 เจ้าอาทิตย์ฯ และนายปรีดีฯ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลงนามอนุมัติให้จอมพลป.
 กับคณะรัฐบาลลาออกจากตำแหน่งได้ แต่ในระหว่างที่ยังมิได้มีการเลือกตัวนายกรัฐมนตรี
 คนใหม่และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ยังไม่ลงนามในประกาศพระบรมราชโองการ
 ตั้งนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ความหวังของจอมพลป.ฯ ที่จะกลับเข้ามาดำรง
 ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกยังมีอยู่ แต่ความหวังดังกล่าวก็สูญสิ้นไปเมื่อพระองค์เจ้า
 อาทิตย์ฯ ทรงลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เมื่อ ๓๑ กรกฎาคม
 ๒๕๕๗ และนายปรีดีฯ ใ้รับการแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพียงคนเดียว
 เมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ ซึ่งนายปรีดีฯ ก็รับฉวยโอกาสนี้ตั้งนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี
 ในทันที

สำหรับการลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของ
 พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ นั้น เป็นการยืนยันข้อเท็จจริงที่ว่าพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เกรง
 กลัวอิทธิพลของจอมพลป.ฯ และมีความผูกใจัดสนับสนุนจอมพลป.ฯ ให้กลับเข้าเป็นนายก
 รัฐมนตรีอีกต่อไปแต่ก็ไม่สามารถทำได้สำเร็จ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ทรงลาออกจากตำแหน่ง
 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ด้วยเหตุผลที่ว่า เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบใน
 การแต่งตั้งให้นายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เมื่อทรงเห็นว่าไมอาจจะยับยั้งได้อีก
 ๑๑ การตัดสินใจที่ขอยุติการลาออกแทนที่จะยอมตั้งนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นการ
 แสดงให้จอมพลป.ฯ เห็นว่า ส่วนตัวพระองค์นั้นไม่มีความเกี่ยวข้องกับ การตั้งนาย
 ควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี และมีใจสนับสนุนนายควงฯ แต่อย่างใด อันเป็นการป้องกันมิให้
 จอมพลป.ฯ มีความเข้าใจผิดในพระองค์ นอกจากนั้นพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ทรงคาดคะ

๑๑ นายควงฯ เปิดเผยไว้ว่า "พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ทรงขอให้ผมถอนตัว
 เสียเพราะพระองค์ท่านไม่กล้าลงพระนามแต่งตั้งให้ผมเป็นนายกรัฐมนตรี ถึงกับรับสั่ง
 ว่าถ้าผมไม่ยอมถอนตัว ท่านก็จะขอลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"

ขอเท็จจริงด้านพฤติกรรมทางการเมืองของจอมพล.๑ หลังจากที่ยื่นใบลาออกเมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ดังที่ได้ศึกษาตลอดมานี้เป็นการพิสูจน์ให้เห็นโดยชัดแจ้งว่าการพยายามป้องกันรักษาตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล.๑ และพฤติกรรมของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ที่พยายามช่วยจอมพล.๑ ใหกลัดขิมมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกนั้น แสดงให้เห็นว่าจอมพล.๑ มิได้มีความตั้งใจจริงที่จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามวิถีทางรัฐธรรมนูญดังที่อ้างไว้ในใบลาออกแต่อย่างใด นอกจากนั้นถึงแม้ว่าสภาผู้แทนราษฎรได้ชาวเสียงเลือกนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๘๗ แล้วก็ตาม จอมพล.๑ ก็ได้แสดงความไม่พอใจสภาและแสดงท่าทีว่าถ้านายควงฯ เขาคำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง ก็จะทำรัฐประหารบีค่านาจดังปรากฏข้อเท็จจริงว่าภายหลังที่สภาเลือกนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว "จอมพล.๑ ได้ไปเล่นกอล์ฟที่สวนจิตรลดากับพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และไต่สนทนาในเรื่องนายควงฯ ว่า นายควงฯ เป็นคนบ้า สภาไม่ควรเลือกนายควงฯ พวกสมาชิกสภาคงจะสติไม่เต็มจึงเลือกคนบ้ามาเป็นนายกฯ ถ้าขึ้นให้นายควงฯ เป็นนายกฯ จริง ๆ แล้ว ก็ยกกองทัพพายัพและกองทัพที่ ๒ เข้ามายึดพระนคร" ๔๔ ข้อเท็จจริงเช่นว่านี้แสดงให้เห็นว่าก่อนที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จะทรงลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้รับความหมายที่ของจอมพล.๑ ที่ไม่พอใจสภากับนายควงฯ เป็นอย่างยิ่งและไม่ต้องการออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จึงพยายามเหนี่ยวรั้งไม่ให้ นายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีดังที่กล่าวมาแล้ว คอยเขาพระทัยว่าจอมพล.๑ จะทำรัฐประหารแน่ นอกจากนั้นยังเป็นการยืนยันว่าเหตุผลที่แท้จริงที่จอมพล.๑ ตัดสินใจลาออกก็เพราะมีความมั่นใจว่าจะโคกกลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกแน่นอน แต่เมื่อเห็นว่าการณ์ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดไว้ จอมพล.๑ ก็ถึงกับมีความคิดที่จะทำรัฐประหาร อันนับเป็นมาตรการขั้นสุดท้ายที่จะป้องกันมิให้ตนต้องสูญเสียตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

จอมพล.๑ นั้นนอกจากจะคาดการณ์ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากสภา
 ผู้แทนราษฎรและพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้
 เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งแล้ว จอมพล.๑ ก็ยังมีความเชื่อมั่นในอำนาจทางทหาร
 ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดของตน ว่าจะเป็มาตรการขั้นสุดท้ายที่จะป้องกันไม่ให้
 ตนต้องสูญเสียตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกด้วย ดังที่จอมพล.๑ ได้ให้สัมภาษณ์แก่นาย
 ฉันทนา (มาดัย ชูพินิจ) ในปี ๒๔๘๘ หลังจากสูญเสียอำนาจแล้ว เกี่ยวกับกรณีการลา
 ออกทั้งสองครั้งเมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ และ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ว่า "การที่
 กลับใจไม่ยอมออกในการลาออกครั้งแรก (เมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖) นั้น ไม่ใช่
 เกี่ยวกับเหตุผลอย่างอื่น ผมยื่นใบลาออกจริงแต่เห็นเป็นการรวบรัดเกินไป พอว่าออก
 เขาประกาศวิหุเลย ไม่มีการตอบรับ ไม่มีการขอยใจ ผมก็โกรธขึ้นมาบ้าง เลย
 คัดสินใจไม่ออกจะ จึงให้ไปประกาศวิหุ-เสียใหม่ในวันรุ่งขึ้น ถึงการลาออกครั้งหลัง
 ก็เถอะ (เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗) ถ้าไม่ออกใครจะทำไม เวลานั้นอำนาจทุก
 อย่างอยู่ในมือผม แต่มันไม่อยากจะไร" ๔๕

ท่าทีดังกล่าวของจอมพล.๑ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนทั้งในแง่ที่ว่า
 จอมพล.๑ นั้นนอกจากจะมีได้ความเคารพในกระบวนการรัฐธรรมนูญอย่างจริงจังใจมากอน
 แล้ว จอมพล.๑ ยังนิยมในการใช้อำนาจทางทหารคำจุนอทธิพลทางการเมืองอีกด้วย
 ดังที่กล่าวไปในที่ว่าในการลาออกเมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ นั้น ถึงแม้จะไม่ยอมออกก็
 ไม่เห็นมีผู้ใดที่จะกล้าทำให้ตนต้องออก ทั้งนี้โดยอ้างว่าตนมีอำนาจทุกอย่าง (อำนาจ
 ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด) พอที่จะเป็นการคุกคามมิให้ผู้ใดกล้าจะเอาตนออกจาก
 ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่การที่ไม่ทำเช่นนั้นโดยที่ยอมออกจริง ๆ ก็เพราะตนไม่อยากจะ

๔๕ นายฉันทนา "บันทึกจอมพล" (บางส่วน) ใน สว่าง ลานเหนือ
"๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ" อ่างแล้ว หน้า ๘๒-๘๓

จะใช้อำนาจที่มีอยู่ เบื้องหลังที่ว่าทำไมจอมพล.๑ จึงไม่ยอมใช้อำนาจทางทหาร
ป้องกันมิให้ตนต้องสูญเสียตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่กลับยอมออกจากตำแหน่งโดยดี
จึงเป็นประเด็นสุดท้ายและเป็นประเด็นสำคัญที่สุดตามแนวทางการพิสูจน์สมมุติฐานที่จะ
ช่วยยืนยันว่าจอมพล.๑ มิได้มีความตั้งใจจริงที่จะลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ

๕.๘ การแทรกแซงของญี่ปุ่นในเรื่องการเมืองภายในของไทย

ตั้งแต่ที่โคกฉาวมาแล้วในตอนต้น ๆ ของบทนี้ว่าสภาพการณ์ทางการเมือง
และการทหารในปี ๒๔๘๗ ระยะเวลาที่จอมพล.๑ พิบูลสงคราม จะยื่นใบลาออกเมื่อ
๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ นั้น ตกอยู่ในภาวะตึงเครียด เนื่องจากฝ่ายญี่ปุ่นสืบทราบว่
จอมพล.๑ กำลังดำเนินงานต่อต้านตนอยู่อย่างลับ ๆ ฝ่ายไทยเองก็พอใจญี่ปุ่นที่มีบั้น
ไทยทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้ "จอมพล.๑" ถึงกับโพล่งออกมาอย่างเหลือร่าเคี้ยวใน
ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งหนึ่ง ชวนรัฐมนตรีทุกคนแกว้าให้หมดแล้วเชิญคนสำคัญของ
ญี่ปุ่นมาทานอาหารค่ำเพื่อแสดงให้เห็นว่าฝ่ายญี่ปุ่นเห็นว่าฝ่ายไทยช่วยเหลือญี่ปุ่นจนกระทั่งหมด
ตัวแล้ว" ^{๕๖} ความไม่พอใจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นตั้งแต่ที่กล่าวมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณี
การสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ และการเคลื่อนย้ายหน่วยทหารบกออกจากพระนครไปยังภาค
เหนือ ตามแผนการต่อต้านญี่ปุ่นในขั้นสุดท้ายของจอมพล.๑ ทำให้ฝ่ายญี่ปุ่นแสดงท่าที
ไม่ไว้วางใจรัฐบาลและจอมพล.๑ อย่างเปิดเผย โดยการหาโอกาสเข้าพบปะกับรัฐมนตรี
บางคนเพื่อชี้แจงให้ฝ่ายไทยทราบเกี่ยวกับความเคลงใจของญี่ปุ่นที่มีต่อไทย ^{๕๗} และทำให้
สถานการณ์ตึงเครียดยิ่งขึ้น

^{๕๖} พล.ร.ท. หลวงสังสรรค์ยุทธกิจ เรื่อง เกม หน้า ๑๒๔

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๒๓

ความระแวงในตัวจอมพล.๑ และความไม่พอใจที่ประชาชนมีต่อรัฐบาล
จอมพล.๑ ทำให้ฝ่ายญี่ปุ่นเริ่มพฤติการณ์เป็นการแสดงท่าทีว่าต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง
รัฐบาล แต่ขบวนการเสรีไทยหรือกลุ่มการเมืองฝ่ายนายปรีดีฯ ก็สบโอกาสโค่นล้มรัฐบาล
จอมพล.๑ ลง ใต้อาณัติที่ญี่ปุ่นอาจจะดำเนินการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเสียเองและก่อนที่ความตึง
เครียดระหว่างกองทัพญี่ปุ่นกับกองทัพไทยจะระเบิดขึ้น กองทัพญี่ปุ่นในไทยจึงมีใคแสดง
ท่าทีไม่พอใจแคว่อย่างใดในกรณีที่ยานายปรีดีฯ สามารถโค่นล้มรัฐบาลจอมพล.๑ ใน
สภานุเคราะห์ราษฎรได้ ดังปรากฏว่าหลังจากจอมพล.๑ ยื่นใบลาออกแล้วระหว่างที่กำลัง
มีการดำเนินงานเพื่อตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ฝ่ายญี่ปุ่นก็ส่งทูตทหารบกและทหารเรือ
ไปหานายปรีดีฯ พนมยงค์ ที่ทำเนียบมหาสาร เพื่อสอบถามนายปรีดีฯ ว่ามีความเห็น
อย่างไรเกี่ยวกับการตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่แทนจอมพล.๑ นายปรีดีฯ ได้ตอบว่า
"ควรเป็นไปตามระบบรัฐธรรมนูญของไทย ขอให้ฝ่ายญี่ปุ่นถือว่าเป็นกิจการภายในของไทยเถิด คนไทยจึงจะเข้าใจว่าฝ่ายญี่ปุ่นไม่แทรกแซงในกิจการภายในของไทย อัน
จะเป็นเกียรติคุณแก่ฝ่ายญี่ปุ่นเอง" ๕๘

การส่งคนมาสอบท่าทีของนายปรีดีฯ ของฝ่ายญี่ปุ่นเกี่ยวกับการตั้งนายก
รัฐมนตรีคนใหม่แทนจอมพล.๑ นั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายญี่ปุ่นมีความวิตกกังวลใน
การเปลี่ยนรัฐบาลครั้งนี้เป็นอย่างมาก ๕๙ ด้วยความเกรงว่ารัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นใหม่อาจ
จะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกองทัพญี่ปุ่นในไทย แต่นายปรีดีฯ ก็ได้ชี้แจงเป็น
เชิงขอร้องให้ฝ่ายไทยจัดตั้งรัฐบาลกันเอง ขอร้องให้ญี่ปุ่นยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับ

๕๘ ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเดิม หน้า ๓๒-๓๓

๕๙ ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม เม็ดเผยไว้ว่า "อุปทูตญี่ปุ่นโคมาขอพบข้าพเจ้า
เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๓ ถามว่าใครว่ารัฐบาลลาออกจริงหรือไม่ ข้าพเจ้าตอบว่า
รัฐบาลกำลังพิจารณาวิธีทางอยู่ รุ่งขึ้นอุปทูตญี่ปุ่นมาขอพบอีกถามว่า จอมพล.๑ นายก
รัฐมนตรีลาออกแล้วจริงหรือไม่ ข้าพเจ้าตอบว่าเป็นความจริง แต่ยังไม่เปิดเผยเป็น
ทางราชการ และเรื่องลาออกก็ไม่ใช่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่างประเทศ เป็นเรื่อง
เกี่ยวกับพระราชกำหนดสองฉบับค้างคาว เพราะรัฐบาลถือว่าเป็นเรื่องของการไม่ไว้วางใจ"

คืออย่าได้เข้าแทรกแซงโดยการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นเอง ซึ่งปรากฏว่าฝ่ายผู้ป่วนได้ยอมตาม คำขอร้องของนายปรีดี ฯ โดยปล่อยให้ นายปรีดี ฯ ดำเนินการตั้งนายกรัฐมนตรีได้โดย สดวก ฝ่ายผู้ป่วนจะไม่เกี่ยวข้องกับ นายปรีดี ฯ แต่ขอให้คนที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ให้ความ ร่วมมือกับฝ่ายผู้ป่วนต่อไปก็แล้วกัน นอกจากนี้ฝ่ายผู้ป่วนยังได้สอบถามนายปรีดี ฯ เกี่ยวกับ นายควง ฯ ว่าเป็นคนอย่างไร เพราะฝ่ายผู้ป่วนไม่รู้จักนายปรีดี ฯ ได้ตอบว่าเป็นคนร่าเริง ดี คงจะร่วมมือกับฝ่ายผู้ป่วนได้

การที่นายปรีดี ฯ ได้ทำความตกลงไว้ก่อนกับฝ่ายผู้ป่วนดังที่กล่าวมานี้ จึงเป็น สิ่งที่ยืนยันว่าฝ่ายผู้ป่วนมิได้ชักชวนแผนการ เปลี่ยนรัฐบาลของฝ่ายนายปรีดี ฯ และกรณีนี้ น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้ นายปรีดี ฯ กับนายควง ฯ กล่าทำทนายอำนาจของจอมพล ป. ฯ ได้ และหากจอมพล ป. ฯ ไม่ยอมออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือทำรัฐ- ประหารย์คืออำนาจรัฐบาลแล้ว ฝ่ายผู้ป่วนซึ่งมีความไม่พอใจและระแวงจอมพล ป. ฯ อยู่ ก่อนแล้วก็คงจะไม่อยู่นิ่งเฉยให้จอมพล ป. ฯ ทำรัฐประหารได้ตามใจชอบ กองทัพอู้ป่วน ในไทยจึงเป็นเสมือนเครื่องค้ำจุนอำนาจฝ่ายนายปรีดี ฯ ให้มีความกล้าที่จะฉวยโอกาส นี้กำจัดจอมพล ป. ฯ ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเสีย / คิงที่ พล. ร. ต. หลวงสังวรณ- ยุทธกิจ รัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงมหาดไทยในรัฐบาลจอมพล ป. ฯ ได้ชี้แจงเกี่ยวกับ วิฤติการณ์ของรัฐบาลที่กำลังเผชิญหน้ากับความพยายามของฝ่ายนายปรีดี ฯ ที่จะโค่นล้ม รัฐบาลหลังจากรัฐบาลแพมตีในสภาผู้แทนราษฎรไว้ว่า "สถานการณ์ฝ่ายรัฐบาลภายหลัง จากที่แพมตีในสภาและจอมพล ป. ฯ ยื่นใบลาออกแล้ว จอมพล . ป. ฯ ได้เรียกประชุม คณะรัฐมนตรีเป็นกรณีพิเศษ เพื่อพิจารณาวิฤติการณ์ที่รัฐบาลกำลังประสบอยู่ซึ่งอาจ จะทำให้รัฐบาลล้มครืนลงได้ รัฐมนตรีบางคนมาประชุมช้าเพราะเพิ่งกลับมาจากทำเนียบ ทาซาง ที่ประชุมทำการปรึกษาไปในทำนองที่จะหาทางระงับไม่ให้นายกรัฐมนตรีกับคณะ รัฐบาลต้องลาออกจากตำแหน่งจริง ๆ ซึ่งอันที่จริงน่าจะรู้ตัวว่าระงับไม่อยู่แล้ว เพราะ ฝ่ายค้านของนายปรีดี ฯ ในสภามีกำลังเข้มแข็งมาก มีทนายควงเป็นคนสำคัญ back up โดยพลโท นากามูระ แม่ทัพหน่วยจิ (กองทัพอู้ป่วนในไทย)" ๕๐

ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าแม่จะยื่นใบลาออก เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ แล้ว จอมพล ป. ๑ ซึ่งยังรักษาการณ์ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ ก็ยังคงทำการประชุมอยู่ที่ทำเนียบรัฐบาลตามปกติเพื่อหาทางป้องกันไม่ให้ตนต้องออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง ๆ โดยไม่ทราบว่าแทบจะไม่มีทางเป็นไปได้อีกแล้ว เพราะฝ่ายตรงข้ามได้ทำความตกลงกับฝ่ายญี่ปุ่นไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว หลังจากที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาทรงลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อ ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗แล้ว จอมพล ป. ๑ ก็ยังคงทำการประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นปกติในวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๗ ซึ่งเป็นวันเดียวกับที่สภาผู้แทนราษฎรกำลังประชุมอนุมัติใบลาออกของพระองค์เจ้าอาทิตย์ ๑ และแต่งตั้งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพียงคนเดียว การประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ เป็นการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งสุดท้ายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งนี้เพราะปรากฏว่าในการประชุมครั้งนี้จอมพล ป. ๑ ได้รับหนังสือจากพลโท นากามูระ แม่ทัพญี่ปุ่นในไทยยื่นคำขาดให้จอมพล ป. ๑ ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญคือให้รัฐบาลจอมพล ป. ๑ ออกจากตำแหน่งไปเสีย มิฉะนั้นฝ่ายญี่ปุ่นจำเป็นต้องดำเนินมาตรการตามที่เห็นสมควร กังที่ พล.ร.ต. หลวงสังวรณยุทธกิจ รัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงมหาดไทยได้บันทึกรายละเอียดของการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ ไว้ว่า :-

"อวสานต์ ของพวกเราคลานใกล้เข้ามาแล้ว คือบ่ายวันที่ ๑ สิงหาคม ซึ่งเรานั่งประชุม ค.ร.ม. เกือบครบชุด ซักแต่หลวงอดุลย์ ซึ่ง พ.อ. ไชย บอกว่าป่วยมากเวลานี้และหลวงสินธุสงครามไชย ยังไม่ทราบว่าไปอยู่ไหน ท่านนายกนั่งที่หัวโต๊ะใน cabinet พ.อ. ไชย ลูกหายไปครึ่งหนึ่งบอกว่าสภากำลังอดเวง ขุนสมา - ทารโต้อยู่ ๒ คนกับหลวงธำรง และในมือถือของจดหมายหน้า พ.อ. ไชยจ้อย แล้วก็ยื่นซองให้ท่านนายก นายกรับมาอ่านรู้สึกท่านหน้าไม่สู้ดี ท่านส่งให้ ร.ม.ต.อ่านทุกคน

เราเป็นคนถนัดคนสุดท้าย เป็นสาส์นของแม่ทัพหน่วยจิ ขอร้องให้รัฐบาลปฏิบัติตาม
รัฐธรรมนูญ มิฉะนั้นก็ไปจะจัดเรื่องตามที่เห็นสมควร" ๕๑

คณะรัฐมนตรีเมื่อได้ทราบความในสาส์นดังกล่าวแล้วก็เข้าใจดีว่าไม่มี
ทางที่จะคิดตั้งอยู่ในตำแหน่งได้อีกต่อไป จึงเดินออกจากห้องประชุมไปที่ดคนสองคน
จอมพล.๑ เมื่อทราบที่ว่าตนเองพ่ายแพ้ในเกมสการเมืองครั้งนี้อย่างสิ้นเชิงแล้ว
ได้หันมาปรับทุกข์กับ พล.ร.ต.หลวงสังวรณยุทธกิจว่า "จะอย่างไรกันคุณหลวง ผมใช้
คนจนหมดกระเปาะแล้ว เป็นเรื่องกินหัวตลอดทาง" ซึ่งน่าจะหมายความว่า "ไม่ทราบ
จะใช้มาตรการใด ๆ ป้องกันมิให้ทองออกจากตำแหน่งอีกแล้ว เพราะได้ใช้ใหญ่ที่อยู่ใน
ฝ่ายตนพยายามดำเนินการทุกอย่างจนหมดสิ้นคนที่จะใช้่อีกต่อไป" ก็ยังไม่สามารถรักษา
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไว้ได้ พล.ร.ต.หลวงสังวรณยุทธกิจ ซึ่งตระหนักในความหมาย
ของสาส์นแม่ทัพหน่วยจิก็เช่นเดียวกับรัฐมนตรีคนอื่น ๆ ยังคงนั่งอยู่กับจอมพล.๑ ถึงแม่
รัฐมนตรีคนอื่น ๆ จะออกจากห้องประชุมไปแล้ว คอยเห็น พล.ร.ต.หลวงสังวรณยุทธกิจ
จึงสามารถเล่าเหตุการณ์ต่อไปได้ว่า :-

"สักครู่ แม่ทัพอากาศเข้ามา ท่าน (จอมพล.๑) จึงลงไปพูดคุยที่ประตู
ซึ่งน่าจะพามาแม่ทัพอากาศบอกว่า เาออย่างรักที่ส่งกองทัพอากาศพร้อมที่จะรับคำสั่ง"
สักครู่พระองค์เจ้าอาทิตย์เข้ามากับหลวงยุทธศาสตร์ ท่านหันไปพูดคุยกันสองสามคำพอดี
ท่านผู้หญิง (ละเอียด พิบูลสงคราม) แต่งกายก็ฟ้าเดินเข้ามา ท่านนายกจึงหันไป
บอกว่า เธอเตรียมรถ ฉันจะไปดพบรี จากนั้นเราก็ตัดกัน" ๕๒

๕๑ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๒๕

๕๒ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

การยื่นสำเนาของพลโท นากามูระ แม่ทัพญี่ปุ่นในไทย ขอรับรองบังคับให้
จอมพล.ฯ ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญจึงก่อให้เกิดผลเค็ดขาดทำให้จอมพล.ฯ ขอมออกจาก
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในที่สุด ขอเท็จจริงเช่นว่านี้จึงเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าหลังจาก
ยื่นใบลาออกแล้ว จอมพล.ฯ ก็ยังคงตั้งหลักอยู่ที่ทำเนียบรัฐบาล วางแผนการกลับ
เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก แต่ก็ไม่ยอมแพแก่ฝ่ายนายปรีดีฯ เมื่อเห็นว่าไม่มีทางเลือกอีก
ต่อไป กล่าวคือไม่อยู่ในฐานะที่จะเสี่ยงต่อคำขูของญี่ปุ่นได้ ขอร้องของจอมพล.ฯ ที่ว่า
"ถ้าไม่ยอมออกใครจะทำไม ในขณะนั้นตนมีอำนาจอยู่ในมือแต่ไม่อยากจะใช้" ^{๕๓} จึงได้
รับการพิสูจน์อย่างแจ่มชัดว่าทำไมจอมพล.ฯ จึงไม่อยากจะใช้อำนาจทางทหารตามที่อ้างไว้
จอมพล.ฯ มิใช่คนโง่ เมื่อรู้ตัวที่ว่าพลหลังเสียที่ให้กับฝ่ายตรงข้ามเช่นนี้แล้ว การที่จะนำ
กองทัพเข้าสู้รบกับฝ่ายนายปรีดีฯ หรือขบวนการเสรีไทยซึ่งมีกองทัพญี่ปุ่นหนุนหลังให้เปลี่ยน
รัฐบาล เพียงเพื่อเป็นการรักษาตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตนนั้น เป็นการเสี่ยงต่อการเกิด
สงครามกลางเมือง ซึ่งมีได้เป็นผลดีต่อประเทศชาติแคว่อย่างใด และที่สำคัญก็มิเป็นผลดี
ต่อตัวจอมพล.ฯ เลย เนื่องจากไม่มีทางที่จะประสพชัยชนะ หากทำสงครามกับญี่ปุ่น

การขอมออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและหลบออกจากกรุงเทพฯ ไปอยู่ที่
ลพบุรีของจอมพล.ฯ จึงนับเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องทั้งนี้เพราะหากจอมพล.ฯ ยังคง
ค้ำคั่งที่จะอยู่ในตำแหน่งต่อไปก็อาจจะต้องทำการสู้รบกับฝ่ายนายปรีดีฯ และฝ่ายญี่ปุ่นค่อนข้าง
เป็นที่แน่นอน เนื่องจากกำลังทหารเรือที่สนับสนุนนายปรีดีฯ กับกำลังทหารญี่ปุ่นได้เตรียม
หมดทุกแห่งในกรุงเทพฯ เมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ เพื่อรับสถานการณ์หากจอมพล.ฯ ไม่ขอม
ออกจากตำแหน่ง ดังที่ พล.ร.ต. หลวงสังวรณยุทธกิจได้เล่าไว้ว่า :-

^{๕๓} นายวันทนา "บันทึกจอมพล" อางแล้ว หน้า ๘๒-๘๓

"พอเราออกรถ (จากท่าเนียบรัฐบาล) โดยแนวกลับบ้านจะไปเล่าให้เมียฟัง เห็นทหารญี่ปุ่นอยู่ตามสี่แยกที่ผ่านมาเป็นกลุ่ม ๆ แต่งกายเครื่องรบพร้อมและก็ทราบว่าการเรือเตรียมพร้อมหมดทุกแห่ง กลับมาพอกุ้ยเมียได้สักหน่อย เราก็ไปเยี่ยมขุนสมหาร หิตะดะคิ ซึ่งพอพบกันท่านก็บอกกับเราว่า พวกเราเจ๊งในสภาแล้ว คุณหลวง" ๕๔

คำว่า "เจ๊งในสภาแล้ว" ของ นายโประ สมหาร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยนั้นหมายถึงว่าที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ได้ลงมติให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่เพียงผู้เดียวแล้ว และนายปรีดี พนมยงค์ ก็รับฉวยโอกาสนี้ตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีทันที อันเป็นการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลป. ๑ โดยอย่างสมบูรณ์ในที่สุด รัฐบาลจอมพลป. ๑ จึงถึงซึ่งกาลอวสานหลังจากที่ได้ประลองยุทธทางการเมืองกับฝ่ายนายปรีดีฯ มาอย่างหนักหน่วงระหว่างวันที่ ๒๔-๓๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗ โดยการตัดสินใจของฝ่ายผู้ปกครองที่ยืนหนึ่งคือบังคับให้จอมพลป. ๑ ออกจากตำแหน่งเมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ ภัยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าขอเท็จจริงเกี่ยวกับการยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับฝ่ายผู้ปกครองดังกล่าวเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าถึงแม้ฝ่ายนายปรีดีฯ จะวางแผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลป. ๑ และคอยโอกาสมานานแล้วก็ตาม แต่แผนการดังกล่าวก็มิได้มีผลสมบูรณ์ในตัวของมันเอง กล่าวคือ ถ้าหากจอมพลป. ๑ ไม่ยอมออกจากตำแหน่งและฝ่ายผู้ปกครองไม่ยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับในท่านองสนับสนุนนายปรีดีฯ ให้โค่นล้มรัฐบาลจอมพลป. ๑ ดังกล่าวแล้ว ก็ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่าแผนการโค่นล้มจอมพลป. ๑ ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญของฝ่ายนายปรีดีฯ นี้จะประสบผลสำเร็จในที่สุด ดังที่นายปรีดีฯ เองก็ได้ยอมรับไว้ว่า :-

"ถ้าไม่ทำความเข้าใจกับผู้อื่นไว้ก่อนถึงกล่าวแล้ว ฝ่ายผู้หนึ่งที่ครองประเทศไทย
อาจจะยอมให้ฝ่ายไทยเปลี่ยนรัฐบาลอย่างง่าย ๆ หรือ" ๕๕

๕.๕ การปลดจอมพลป. พิบูลสงครามออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด

หลังจากประสบความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นอำนาจทางการเมืองโดยการออกจาก
 ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว จอมพลป.ฯ ซึ่งยังคงมีอำนาจทางทหารอย่างสมบูรณ์ในฐานะ
 ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พร้อมกับท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ได้เดินทางออกจากกรุงเทพฯ
 ไปพักอยู่ที่โคกกระเทียม จังหวัดลพบุรี อันเป็นที่ตั้งค่ายนารายณ์มหาราช ๕๖ ส่วนนายควง
 อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ก็ได้จัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นเมื่อ ๒ สิงหาคม ๒๔๘๗ โดยที่นายควงฯ
 ได้เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และกระทรวงคมนาคมเสียเองด้วย ๕๗
 คณะรัฐบาลชุดนี้ประกอบด้วยกลุ่มการเมืองฝ่ายนายปรีดีฯ เป็นส่วนใหญ่ซึ่งมีทั้งบุคคลในคณะราษฎร
 เกิมที่นิยมนายปรีดีฯ และบุคคลสำคัญในขบวนการเสรีไทย นอกจากนั้นนายปรีดีฯ กับนายควงฯ
 ยังได้แต่งตั้งให้ พล.อ.พจน์ พหลโยธิน (พระยาพหลพลพยุหเสนา) และ พลโท ชิต มีนเกิด
 สีนาคโยธารักษ์ เป็นรัฐมนตรีด้วย ทั้ง ๆ ที่พระยาพหลฯ บ่วยเป็นโรคอัมพาตลุกไปไหนมา
 ไหนไม่ได้ แต่เป็นความเข้าใจของนายควงฯ ว่าพระยาพหลฯ เป็นที่เคารพยำเกรงโดย

๕๕ ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเกิม หน้า ๗๓

๕๖ โพร้ แซมล่าเจียก เรื่องเกิม หน้า ๔๕๒-๔๕๓ และศรีพนม สิ่งททอง

เรื่องเกิม หน้า ๔๒

๕๗ "รัฐบาลนายควงฯ แถลงนโยบายต่อสภาเมื่อ ๓ สิงหาคม ๒๔๘๗ และได้
 รับความไว้วางใจด้วยคะแนน ๑๐๑ ในจำนวนสมาชิกที่มาประชุม ๑๒๒ คน"

ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๔๗ หน้า ๑๕๑๖-๑๕๒๐

ทั่วไปทั้งด้านพลเรือนและทหาร ฉะนั้นการตั้งเอาพระยาพหลฯ เขารวมในคณะรัฐบาล
 ภายจะเป็นการทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลมั่นคงขึ้น ๕๘

สำหรับฝ่ายผู้ป่วนนั้นหลังจากที่ได้รับคำสั่งจากรัฐบาลที่โตเกียวให้เตรียมการ
 ปลดอาวุธกองทัพไทยและเข้ายึดครองประเทศแล้ว ก็ได้ออนคำสั่งนั้นเสีย ในทันทีที่วิทยุ
 ประกาศตั้งนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ เพื่อรอคู้ท่าที่รัฐบาล
 นายควงฯ จะดำเนินนโยบายเกี่ยวกับผู้ป่วนอย่างไรต่อไป แต่การถอนคำสั่งนั้นเข้าไป
 หนอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกว่าคำสั่งจะไปถึงจังหวัดระนอง กองทัพผู้ป่วนก็เคลื่อนเข้ายึด
 ระนองเสียก่อนแล้ว และเกิดการปะทะกระทั่งกับข้าราชการจังหวัดระนอง เป็นเหตุให้ฝ่าย
 ผู้ป่วนสังหารข้าราชการไทยเสียสองคน ๕๙

ในระยะที่นายควงฯ เพิ่งจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งคณะรัฐบาล
 ขึ้นนั่นเอง ก็ได้มีข่าวโจษจรรย์เป็นอย่างมากว่าจอมพลป.ฯ จะเคลื่อนกำลังทหาร จาก
 ลพบุรี เข้ามายึดอำนาจรัฐบาลที่กรุงเทพฯ โดยที่มีข่าวว่าที่ลพบุรีมีความเคลื่อนไหวทางทหาร
 อย่างตึกคักและกำลังซุกสนามพลาะกันอย่างซมกเขม่น นายควงฯ จึงเรียก พล.ต.อ.
 หลวงอดุลเดชจรัส มาปรึกษาว่าจะทำอย่างไรดี นายควงฯ ตัดสินใจรับคำแนะนำของหลวง
 อดุลฯ ที่ให้ไปพบปรับเข้าใจกับจอมพลป.ฯ ที่ลพบุรี โดยให้ พลตรี ไชย ประทีปะเสน
 ร่วมเดินทางไปด้วย ตามคำแนะนำของหลวงอดุลฯ ที่ว่า พลตรี ไชยฯ สนิทกับจอมพลป.ฯ
 มาก โดยเฉพาะเป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรีของจอมพลป.ฯ มาก่อน นอกจากนั้น พล.ต.อ. ชล
 ศรีศรากร ผู้บังคับการตำรวจสันติบาลก็อาสาทางนายควงฯ ไปพบกับจอมพลป.ฯ ที่ลพบุรี

๕๘ วิเทศกรณีย์ "ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย" เล่ม ๒
 ว่างแล้ว หน้า ๗๖๒-๗๖๔

๕๙ ไทยนอย "ประชาธิปไตย ๘๒ ปี" เล่ม ๒ ว่างแล้ว หน้า ๔๐๐-๔๐๑

ถึงกระนั้นก็ตามฝ่ายนายควงฯ ก็ยังมีความเกรงกลัวจอมพล.๑ จนถึงกับต้องให้ข้าราชการ
กรมไปรษณีย์ล่วงหน้าไปคุกคามทางกอน โดยทำที่วาไปตรวจสายโทรเลข ๖๐

การพบปะปรับความเข้าใจระหว่างนายควงฯ กับจอมพล.๑ ซึ่งมีขึ้นเมื่อ
๑๒ สิงหาคม ๒๔๘๗ คำเนินไปค้วยก็ นายควงฯ ได้พยายามเลียบเคียงสอบถามจอมพล.๑
เกี่ยวกับข่าวที่ว่าจอมพล.๑ จะทำรัฐประหารยึดอำนาจว่าจริงหรือไม่ โดยการชี้แจงว่า
"ถ้าเราสามารถบงกันเองญี่ปุ่นก็จะได้อีกโอกาสยึดครองประเทศไทยเสียเลย" จอมพล.๑
ยืนยันว่ามีได้มีความคิดหรือแผนการจะทำรัฐประหารแต่อย่างใด โดยชี้แจงกับนายควงฯ
ว่า "ผมเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดมีหน้าที่รบกับข้าศึกต่างหากจะมารบกับหลวงโกวิทฯ เพื่อ
อะไรกัน เหตุใดเล่า เราเป็นเพื่อนกันกะอื่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็ผมลาออกตามวิถี
ทางรัฐธรรมนูญแล้วจะกลับไปกลับมา เอาทหารไปรบเพื่อเอาตำแหน่งคืนอีก มันเรื่องอะไร
กัน คนเขาจะได้อ้าวผมฆ่าทั้งเมือง" ๖๑

ผลการพบปะกันครั้งแรกระหว่างนายควงฯ กับจอมพล.๑ นี้ถึงแม้ว่าจำคำเนิน
ไปค้วยก็ แต่นายควงฯ ก็ยังไม่กล้าที่จะออกปากขอร้องจอมพล.๑ ให้ลาออกจากตำแหน่ง
ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้แต่เปรย ๆ ว่า "ทำอย่างไรเราถึงจะให้ประชาชนเข้าใจได้
ถูกต้องว่า เราจะไม่มีการรบกันให้เปลืองชีวิตทหารและผู้คนโดยเปล่าประโยชน์" ซึ่ง
จอมพล.๑ ก็มีใจออกความเห็นแต่อย่างใด แต่ต่อมาในวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๘๗
จอมพล.๑ ได้มีสาส์นมาถึงนายควงฯ เพื่อเป็นการยืนยันว่าไม่ประสงค์ที่จะยกกองทัพมายึด
อำนาจจากนายควงฯ ซึ่งเป็นเสมือน "น้องชายที่รัก" ของตนแต่อย่างใด เพราะตนได้

๖๐ ควง อภัยวงศ์ "บันทึกการให้สัมภาษณ์แก่นายเสลา เรขะรุจิ" ใน
ไทยนอย "ประชาธิปไตย ๕๒ ปี" เล่ม ๒ อ่างแก้ว หน้า ๔๐๓

๖๑ เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๑๐

ลาออกตามรัฐธรรมนูญ และนายควงฯ ได้ไปพบปรับความเข้าใจกันแล้ว ^{๒๒} นายควงฯ จึงฉวยโอกาสนี้สั่งให้กรมโฆษณาการโฆษณาสาส์นของจอมพลป.ฯ ดังกล่าวทางวิทยุและแจกจ่ายไปยังหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ^{๒๓} แต่การยืนยันของจอมพลป.ฯ ก็มีได้ทำให้ฝ่ายนายปรีดีฯ และนายควงฯ คลายความวิตกกังวลแต่อย่างใด ดังที่นายควงฯ เองก็ยอมรับไว้ว่า "จอมพลป.ฯ ได้คุมความจริงรักภักดีของทหารบกไว้ทั้งหมดแทบจะไม่มีเหลือไว้ให้จงรักภักดีกับรัฐบาลของข้าพเจ้าเลยแม้แต่สักคนเดียว" และนอกจากนั้น "นายทหารชั้นผู้ใหญ่ก็หลบไปอยู่กับจอมพลป.ฯ ที่ลพบุรี เสียเกือบ ^{หมด} เหลือเพียง พล.ท. หลวงสินาคโยธารักษ์ เท่านั้นที่อยู่กับรัฐบาล นายควงฯ ที่กรุงเทพฯ ^{๒๔}

การที่จอมพลป.ฯ ไปรวบรวมทหารตั้งมั่นอยู่ที่ลพบุรีเช่นนี้ นายปรีดีฯ เห็นว่าเป็นการคุกคามรัฐบาลใหม่ ^{๒๕} นายควงฯ นั้นโดยน้ำใสใจจริงแล้วมิได้มีความไว้วางใจจอมพลป.ฯ แต่อย่างใด ดังที่นายควงฯ อธิบายว่า "เรื่องของการเมืองไม่ใช่เรื่องของเพื่อนฝูง เพื่อนฝูงก็ส่วนเพื่อนฝูง คำว่าเพื่อนตายไม่มีในปทานุกรมการเมืองเลยตั้งแต่โคตรจ๊กคำว่าการเมืองมา" ^{๒๖} ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายนายปรีดีฯ กับนายควงฯ จึงเห็นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลดจอมพลป.ฯ ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดให้จงได้ นายควงฯ ได้เรียกหลวงอดุลฯ มาปรึกษาว่าจะดำเนินการอย่างไรที่จะปลดจอมพลป.ฯ ได้โดยง่าย โดยไม่มีการปะทะกันระหว่างกองทัพเรือ (ฝ่ายนายปรีดีฯ) กับกองทัพบก (ฝ่ายจอมพลป.ฯ)

^{๒๒} จดหมายของจอมพลป. พิบูลสงคราม ลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๘๗ ในวิเทศกรณีย์ "ยุคพิมพ์" อ่างแคว หน้า ๕๖๑

^{๒๓} ควง อภัยวงศ์ เรื่องเดิม หน้า ๔๑๕

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๐๕

^{๒๕} ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเดิม หน้า ๗๖

^{๒๖} ควง อภัยวงศ์ เรื่องเดิม หน้า ๔๑๒-๔๑๓

พล.ร.ท. สิ้นธุ์ กมลนาวิน (หลวงสิ้นธุ์สงครามชัย) รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
กลาโหม และผู้บัญชาการทหารเรือได้ไปพบนายปรีดีฯ เสนอให้รับปลดจอมพลป.ฯ โดยเร็วที่
สุดโดยขอให้พล.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นแม่ทัพใหญ่ และ พล.ท. หลวงสินาคโยธารักษ์
เป็นรองแม่ทัพใหญ่ แทนการยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ฝ่ายนายปรีดีฯ และนายควงฯ
จึงไปทบทวนพระยาพหลฯ กับหลวงสินาคฯ ในชั้นแรกพระยาพหลฯ ปฏิเสธโดยอ้างว่าสุขภาพ
แย่มากเป็นอัมพาต แต่นายควงฯ ชี้แจงว่าขอให้เป็นเพียงในนามเท่านั้น เพราะพระยาพหลฯ
เป็นที่นับถือของคนไทยทั้งเมือง พระยาพหลฯ จึงยอมรับโดยที่ฝ่ายนายปรีดีฯ และนายควงฯ
มอบหมายให้หลวงสินาคฯ ทำหน้าที่แทนตลอด พระยาพหลฯ เพียงแต่ลงนามสั่งการและรับทราบ
เท่านั้น

นายควง อภัยวงศ์ ได้เดินทางไปลพบุรีอีกครั้งหนึ่งพร้อมกับ พล.ต.ต. ชุนศรีศรากร
ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล เพื่อขอรับให้จอมพลป.ฯ ลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหาร
สูงสุด โดยที่โดยอ้างว่า "ขอให้เห็นแก่ประเทศชาติ เนื่องจากผู้บัญชาการระวางว่าตนกับจอมพลป.ฯ
กำลังเล่นละคร ร่วมกันหักหลังผู้บัญชาการ รัฐบาลก็ทำอะไรไม่ได้เพราะผู้บัญชาการระวางอยู่อย่างเต็มที่
ประเดี๋ยวก็จะเกิดการบราฆ่าฟันกันป่นปี้" ๒๗ ผลปรากฏว่าจอมพลป.ฯ ไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง
และแสดงท่าทีโกรธนายควงฯ เป็นอันมาก จนถึงกับนายควงฯ ต้องรีบกลับจากลพบุรีโดย
อ้างว่า "มาคราวนี้จอมพลป.ฯ ถู้อข้าพเจ้าเป็นศัตรูเสียแล้วไม่ใช่เพื่อนที่ค้ำหน้าปฏิญญารวม
ตายนกันมาแต่ปฏิวัติเมื่อปี ๒๔๗๕" ๒๘ นายควงฯ จึงลากลับโดยไม่ประสบผลสำเร็จแต่
อย่างใด

๒๗ เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๒๐

๒๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๒๒

๒๔ สิงหาคม ๒๔๘๗ ฝ่าฝืน นายปรีดีฯ กับนายคองฯ จึงออกประกาศเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๔๘๗ ยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดกับรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด^{๖๘} และแต่งตั้งให้ พล.อ. พจน์ พหลโยธิน เป็นแม่ทัพใหญ่มีอำนาจสิทธิขาดบังคับบัญชาแม่ทัพบก แม่ทัพเรือ และแม่ทัพอากาศ และให้ พล.ท. ชิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์ เป็นรองแม่ทัพใหญ่ ให้หน่วยราชการที่สังกัดขึ้นอยู่กับบัญชาของผู้บัญชาการทหารสูงสุด โอนไปขึ้นอยู่กับบัญชาของแม่ทัพใหญ่ นอกจากนั้นก็ให้ พล.อ. พจน์ พหลโยธิน เป็นผู้บัญชาการทหารบก และแม่ทัพบก แทนจอมพลป. พิบูลสงคราม^{๗๐} ในการดำเนินงานเพื่อกำจัดอำนาจทางทหารของจอมพลป.ฯ ครั้งนี้ปรากฏว่าฝ่าฝืน นายปรีดีฯ กับนายคองฯ มีความเกรงกลัวจอมพลป.ฯ เป็นอย่างยิ่ง ถึงปรากฏว่าก่อนการประกาศปลดจอมพลป.ฯ ดังกล่าวเพียงหนึ่งวัน ฝ่าฝืน นายปรีดีฯ กับนายคองฯ ได้เตรียมการประกาศปลดจอมพลป.ฯ อย่างเป็นความลับที่สุด ใหญ่กันเฉพาะนายคองฯ ผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และนายทวี มุขยเกตุ ผู้ร่างพระบรมราชโองการ กับนายไพโรจน์ ชัยนาม อธิบดีกรมโฆษณาการ ซึ่งได้รับมอบหมายให้เตรียมวิทยุกระจายเสียงไว้ให้พร้อม^{๗๑} ส่วนนายปรีดีฯ ก็หลบไปพำนักที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นการลับ โดยอ้างว่าเพื่อความปลอดภัยของตัวเอง และได้จัดรถพยาบาลไปรับตัวพระยาพหลฯ มาไว้ที่กองบัญชาการกองทัพเรือที่พระราชวังเดิม ชนบุรี เป็นการลับเช่นกัน อันเป็นเหตุให้พระยาพหลฯ ถึงกับขุ่นว่า "บ๊ะแม่ทัพใหญ่กลัวบั้งอะไรกันนี้ ไม่ได้สติตั้งอะไรเลย"^{๗๒}

^{๖๘} ประกาศยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบก ประชุมภทท. ประจำสัปดาห์ ปี ๒๔๘๗ เล่มที่ ๕๗ หน้า ๔๔๘

^{๗๐} ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๒ หน้า ๗๕๔-๗๕๖

^{๗๑} ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเดิม หน้า ๗๗

^{๗๒} คอง อภัยวงศ์ เรื่องเดิม หน้า ๔๒๕

ส่วนตัวนายควงฯ นายกรัฐมนตรีนั้นก็หลบออกจากร้านไปพำนักอยู่ที่พระราชวังเกษม
 ธานี เช่นกัน และทางหลวงสินธุ์สงครามชัย ก็สั่งให้กองทัพเรือเตรียมพร้อมเต็มอัตราศึก
 เพื่อรับสถานการณ์หากจอมพลป.ฯ ยกกองทัพมาจากลพบุรี หลวงสินธุ์ฯ กำหนดแผนการกับ
 หลวงนาวาวิจิตร ผู้บังคับการกองเรือรบว่าหากจอมพลป.ฯ เคลื่อนกำลังทหารเมื่อไร ก็จะใช้
 ปืนใหญ่เรือทุกระเบิดจรวดไอพ่นที่ ^{๗๓} ต่อมา เมื่อประกาศตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดฯ
 และเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบกฯ เรียบร้อยแล้ว พล.อ.พระยาพหลฯ แม่ทัพใหญ่ก็ได้
 ออกคำสั่งให้นายทหารทุกคนที่อยู่ในเขตพระนคร ธานี ไปชุมนุมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เพื่อฟังคำสั่งแจงของ พล.ท.หลวงสินาคโยธารักษ์ รองแม่ทัพใหญ่ ขอให้ฟังคำสั่งของ
 แม่ทัพใหญ่เพียงผู้เดียว และให้นายทหารทั้งชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหมดที่ลพบุรีมีรายงานตัวกับตน
 สังกัดเดิมที่กรุงเทพฯ ซึ่งปรากฏว่าบรรดานายทหารก็เชื่อฟังคำสั่งแม่ทัพใหญ่กับรองแม่ทัพใหญ่
 เป็นอย่างดี ส่วนจอมพลป.ฯ ที่ถึงคราวสิ้นอำนาจวางนาทุกคานถูกฝ่ายนายปรีดีฯ แต่งตั้งให้
 เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ^{๗๔} ซึ่งนายปรีดีฯ อ้างว่าเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติสูง ^{๗๕}
 แต่อันที่จริง เป็นตำแหน่งซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในทำเนียบตำแหน่งของราชการ เป็นเพียง
 ตำแหน่งลอย ๆ ซึ่งมีขึ้นเพื่อเทิดเกียรติจอมพลป.ฯ นิดหน่อยเท่านั้น ^{๗๖}

จอมพลป. พินฺสุสงคราม จึงประสบความสำเร็จแพ้ในเกมส์การเมืองต้องสูญเสีย
 อำนาจทั้งทางทหารและการเมืองโดยสิ้นเชิงเป็นครั้งแรก ด้วยความพลั้งพลาดในการดำเนิน
 กิโยบายทางการเมืองของตนเอง ต่อมาจอมพลป.ฯ ใค้อพยพครอบครัวไปอยู่ที่ลำลูกกา

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๒๖

^{๗๔} ประชุมกฎหมายประจำศก ปี ๒๔๘๗ เล่ม ๕๓ หน้า ๔๔๔

(มีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งเมื่อ ๒๔ สิงหาคม ๒๔๘๗)

^{๗๕} ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเดิม หน้า ๓๗

^{๗๖} ศรีพนม สิงทอง เรื่องเดิม หน้า ๔๓

ปทุมธานี เพื่อทำการกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์ และสบโอกาสเหมาะไม่ว่างจากงานการเมือง และการทหารอย่างสิ้นเชิงแล้ว โดยการเขียนจดหมายถึงหนังสือพิมพ์ซึ่งแจ่มเป็นเชิงโฆษณาแก่ ตัวหรือปรับความเข้าใจกับประชาชน ผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับกรณีที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น เผด็จการและเป็นผู้ขายชาติโดยการร่วมมือกับญี่ปุ่น ตลอดจนชี้แจงถึงแผนการต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งจอมพลป.ฯ อ้างว่าตนได้ทำมาตลอด ทั้งแต่วันที่ญี่ปุ่นบุกประเทศไทย นอกจากนั้นก็ยัง ยืนยันว่าไม่ขอกลับสู่วงการเมืองอีก โดยชี้แจงว่า :-

"ผมอยากจะเอาชนะเป็นประวัติการว่า เมื่อใดลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แห่งประเทศไทยแล้ว ก็ต้องเป็นออกเรื่อยไปจนตลอดชีวิต มิใช่ลาออกเพื่อเป็นกลอุบายจะ หาทางเข้ารับตำแหน่งอะไรในอนาคตอีก จะได้เป็นการเบาใจแก่ผู้ที่จะมาเป็นนายกรัฐมนตรี แทนผมต่อไป" ^{๑๓๗}

---

^{๑๓๗} จอมพลป. พิบูลสงคราม "จดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ในคืนกันยายน ๒๔๘๘" ใน ท. ประทีปะเสน "จอมพลป. ชูศักดิ์ภูโรแผ่นกิน" อ้างแล้ว หน้า ๑๒๖-๑๒๗